

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIK HİPOTEZİNİN DOĞRUSAL ZAMAN SERİSİ İLE
ANALİZİ**

Tezi Hazırlayan
Mustafa Selim ÖZATAY

Danışman
Doç. Dr. Tayfur BAYAT

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2014
MALATYA

**TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIK HİPOTEZİNİN DOĞRUSAL ZAMAN SERİSİ İLE
ANALİZİ**

Tezi Hazırlayan

Mustafa Selim ÖZATAY

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı

Danışman

Doç.Dr.Tayfur BAYAT

Yüksek Lisans Tezi

Haziran,2014

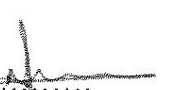
MALATYA

KABUL VE ONAY**KABUL VE ONAY****İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Enstitümüz Yüksek Lisans öğrencisi Mustafa Selim ÖZATAY tarafından Doç. Dr. Tayfur BAYAT danışmanlığında hazırlanan “Türkiye’de İkiz Açık Hipotezinin Doğrusal Zaman Serisi ile Analizi” başlıklı bu çalışma, Jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında başarılı olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Tayfur Bayat

Üye: Doç. Dr. Ahmet Uğur

Üye: Doç. Dr. Sema Ergüven

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Tayfur BAYAT'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIK HİPOTEZİNİN DOĞRUSAL ZAMAN SERİSİ İLE ANALİZİ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

Ad Soyad:

İmza:

ÖNSÖZ

Bu çalışma ikiz açıklar hipotezinin Türkiye için geçerliliğini 1970-2012 dönemi için test eden bir çalışmadır. Yapılan çalışmada benden desteğini esirgemeyen değerli dostum Yrd.Doç.Dr. Fatih KAPLAN'a, Yüksek Lisans öğrenimim süresince benim her zaman yanımda olan ve bu çalışmayı yapmamdaki en büyük destekçim olan danışmanım Doç.Dr. Tayfur BAYAT'a, manevi varlıkları ile bana her türlü desteği veren eşim Yasemin'e ve biricik kızım Efsun'a teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa Selim ÖZATAY

TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIK HİPOTEZİNİN DOĞRUSAL ZAMAN SERİSİ İLE ANALİZİ

ÖZET

Mustafa Selim ÖZATAY, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Son yıllarda dış ticaret açıklarındaki değişimin altında yatan sebepleri araştıran çalışmalar kamu harcamaları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmanın amacı 1970-2012 yılları arasında Türkiye ekonomisinde ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini test etmektir. Bu kapsamda Dickey-Fuller (1979), Phillips- Perron (1988) geleneksel birim kök testleri, Zivot-Andrews (1992) tek-içsel ve Lee-Strazicich (2003, 2004) çift-içsel yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök testleri uygulanmıştır. Son olarak vektör otoregresyon modellerinden elde edilen doğrusal Granger tipi ve Bretung ve Candelon (2006) tarafından geliştirilen nedensellik testleri uygulanmıştır. Ampirik analiz sonuçlarına göre kısa dönemde ikiz açıklar hipotezinin Türkiye için geçerli olduğu, uzun dönemde ise ikiz açıklar hipotezini kabul etmeyen Ricardocu denklik hipotezi kabul edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İkiz açıklar, bütçe açığı, cari açık, birim kök testi, frekans dağılımlı nedensellik testi

ANALYSIS OF TWIN DEFICITS HYPOTHESIS WITH LINEAR TIME SERIES

ABSTRACT

Mustafa Selim ÖZATAY, Master Dissertation, 2014.

In recent years, the studies which investigate the reasons of the change in trade deficit has concentrated on the government expenditures. The aim of this study is to test the validity of twin deficits hypothesis for Turkey in the period 1970-2012. In this context, Dickey-Fuller (1979), Phillips-Peron (1988) unit root tests, the unit root tests Zivot-Andrews (1992) with one structural break and Lee-Strazicich (2003, 2004) with two structural breaks are applied. Finally, linear Granger causality test obtained from vector autoregression models and Breitung and Candelon (2006) causality test are applied. Regarding to empirical analysis results, in short run, twin deficits hypothesis is valid for Turkey, but in long run, Ricardian equivalence hypothesis which rejects twin deficits hypothesis is accepted.

Keywords: Twin deficits, budget deficit, current deficit, unit root test, frequency domain causality test

İÇİNDEKİLER TABLOSU

KABUL VE ONAY	iii
ONUR SÖZÜ	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1 BÖLÜM: BÜTÇE AÇIĞI, CARİ İŞLEMLER AÇIĞI VE İKİZ AÇIKLAR	
KAVRAMLARI.....	4
1.1. Bütçe Açığı Kavramı	4
1.1.1. Bütçe Açığı Kavramlarının Tanımlanması	5
1.1.1.1. Geleneksel Açık	5
1.1.1.2. Birincil Açık	6
1.1.1.3. İşlemsel Açık	7
1.1.1.4. Nakit Açığı.....	8
1.1.1.5. Nominal ve Reel Açık	9
1.1.1.6. Yurt İçi ve Yurt Dışı Açık	9
1.1.1.7. Cari Açık ve Sermaye Açığı.....	10
1.1.1.8. Konjonktürel Açık ve Tam İstihdam Bütçe Açığı	11
1.1.2. Bütçe Açığının Sebepleri	11
1.1.3. Bütçe Açığının Finansmanı.....	15
1.2. Cari İşlemler Açığı	17
1.2.1. Cari İşlemler Açığının Sebepleri	19
1.2.1.1. Genişletici Harcama Politikaları	19
1.2.1.2. Kalkınma Düzeyi	20
1.2.1.3. Enflasyon.....	20
1.2.1.4. Sermaye Hareketleri.....	21
1.2.1.5. Döviz Hareketleri	21

1.2.2.	Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği.....	22
1.3.	İkiz Açıklar.....	23
1.3.1.	Neo-Klasik Yaklaşım.....	24
1.3.2.	Keynesyen Yaklaşım	24
1.3.3.	Parasalcı Yaklaşım.....	25
1.3.4.	Ricardocu Yaklaşım.....	26
2. BÖLÜM: İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİNE YÖNELİK LİTERATÜR		
TARAMASI		28
2.1.	Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar	28
2.2.	Diğer Dünya Ülkeleri Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	34
3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIKLAR İLİŞKİSİNİ ANALİZ EDEN		
1970-2012 DÖNEMİ İÇİN AMPİRİK BİR ÇALIŞMA		45
3.1.	Uygulamanın Yöntemi.....	45
3.1.1.	Birim Kök Testleri.....	45
3.1.1.1.	ADF Testi	46
3.1.1.2.	Phillips-Peron Testi.....	47
3.1.1.3.	Zivot-Andrews (1992)Birim Kök Testi.....	47
3.1.1.4.	Lee-Strazicich (2003, 2004) Çift İçsel Kırılma Testi.....	48
3.1.2.	Frekans Dağılımlı Nedensellik Testi	48
3.1.3.	Granger Nedensellik Testi.....	50
3.2.	Uygulamanın Veri Seti	50
3.3.	Uygulamanın Bulguları.....	52
SONUÇ.....		62
EKLER.....		65
Ek-1		65
Ek-2.....		69
Ek-3.....		81
KAYNAKÇA.....		83

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Ödemeler Bilançosu Kalemleri.....	18
Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	53
Tablo 3: Birim Kök Testi Sonuçları	54
Tablo 4: Zivot-Andrews (1992) Birim Kök Testi Sonuçları.....	56
Tablo 5: Lee-Strazicich (2003, 2004) Çift-İçsel Kırılma Testi Sonuçları	57
Tablo 6: Alternatif Kriterlere göre Optimal Gecikme Uzunluğu Seçimi.....	58
Tablo 7: Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	59
Tablo 8: Frekans Dağılımlı Nedensellik Testi Sonuçları.....	60

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADF	Augmented Dickey-Fuller (Genişletilmiş Dickey-Fuller)
AIC	Akaike Information Criteria
AR	Autoregressive
BA	Bütçe Açığı
CA	Cari Açık
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ECM	Error Correction Model
EKK	En Küçük Kareler Yöntemi
FPE	Final Prediction Error
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HQ	Hannan-Quinn
IMF	International Monetary Fund
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
LR	Likelihood Ration
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
SC	Schwarz Criteria
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
VAR	Vector Autoregressive (Vektör Otoregresif)
Vd.	ve diğerleri
VECM	Vector Error Correction Model

GİRİŞ

İlk Çağ ve Orta Çağ'da Monarşi sistemiyle yönetilen devletlerde krallar ve padişahların aldıkları kararlarla vergiler toplanmıştır. Dolayısıyla devletin tüm hazine gelirleri bu vergilerden oluşmuştur. Orta Çağ'ın sonlarına kadar toplanan vergilerle elde edilen kamu gelirleri genellikle devletin giderlerini karşılamaya yetecek ölçüde olmuştur ve kamu gelirleri açısından herhangi bir sıkıntıyla karşılaşılmamıştır. Ancak Orta Çağ sonrası dünyada kamu giderlerinin artması sonucu monarşik yönetimler bu giderleri karşılamak için halkın vergi yükünü artırmak zorunda kalmışlardır. Ancak bu uygulamalar halk tarafından büyük tepkilerle karşılanmış ve krallar ve padişahların kendi kararlarıyla vergi toplama yetkileri zamanla ellerinden gitmek zorunda kalmıştır. Bunun neticesinde devletler kamu gelirlerini kamu giderleri için optimum kullanabilmek için bütçeler hazırlamışlardır. Bu bütçeler özellikle demokratik ülkelerde denetlenebilir bir siyasi hesap verme alanı olarak ortaya çıkmıştır. Hazırlanan bu bütçeler açık veya fazla vererek ekonomik bir olgu haline gelmiştir ve iktisat biliminde birçok çalışmaya konu olmuştur (Erginay, 1998: 158).

Tarihi süreç içerisinde bütçe açıkları konusu birçok ülke için önemli bir ekonomik problem haline dönüşmüştür. 1970'lerin başında ABD'de bütçe açıkları ile birlikte yüksek cari açıklarla da karşılaşılınca iktisatçılar bu iki açığın ikiz olup olmadığını, yani birbirlerini etkileyip etkilemediklerini araştırmaya başlamışlardır. Bu durum ABD'den sonra diğer ülkeler için de araştırılmaya başlanmış ve bugüne kadar araştırılmıştır.

İkiz açıklar üzerine yapılan çalışmalar halen devam etmektedir. Halen farklı ülke ve dönemler için araştırılmaya devam eden konunun güncelliğini korumasının en önemli sebebi iktisatçıların bu konu hakkında ortak bir sonuca ulaşamamasıdır. 1970'lerde ABD için yapılan araştırmalarla başlayan ve zamanla diğer dünya ülkeler için de yapılan araştırmalarla devam eden çalışmalarda farklı ekonometrik

yöntemler, farklı ülkeler ve kullanılan verilerin dönemlerine bağlı farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bir kısım araştırmacı ikiz açıklar hipotezini destekler yönde bulgulara ulaşırken bir kısım araştırmacı ise ikiz açıklar hipotezini reddeden Ricardocu denklik hipotezini savunmuşlardır.

Bu çalışmada ise ikiz açıklar hipotezi üzerine yapılmış bilimsel literatür ışığında, Türkiye ekonomisinin 1970-2012 dönemine ait bütçe açığı ve cari açık verileri kullanılarak ikiz açıklar hipotezinin Türkiye için geçerliliği araştırılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye'nin kamu gelirleri kamu giderlerini genellikle karşılayacak ölçüde olmamıştır ve ülke yüksek bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ülkede yaşanan birçok ekonomik problemin temel nedenlerinden biri olan bu sorun etkisini azaltmasına rağmen hala güncelliğini korumaktadır. Bu sorunun yanı sıra, ülke 1970'lerin başından beri birkaç yıl hariç her yıl cari açık vermiş ve hala güncelliğini koruyan bir ekonomik sorun olarak ortaya çıkmıştır. Ülkenin yıllardır çok önemli bu iki sorununun sürekli eş zamanlı olması ikiz açıklar hipotezinin Türkiye için geçerliliğini araştırmak için birçok iktisatçı çalışmalarda bulunmuştur. Diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye için yapılan çalışmalarda da ortak bir sonuca ulaşılamamıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, ikiz açıklar hipotezinin temel unsuru olan bütçe açığı ve cari açık kavramları hakkında bilgiler verilmektedir. Bütçe açığı ve cari açığın ortaya çıkış sebepleri ve bu açıkların finanse edilme yöntemleri hakkında bilgiler verildikten sonra ikiz açıklar hipotezi Neo-Klasik, Keynesyen, Parasalcı ve Ricardocu yaklaşımlar açısından açıklanmaktadır. İkiz açıklar hipotezinin kavramsal açıklamasından sonra ise Türkiye'nin bütçe açığı ve cari açık tarihi hakkında bilgiler verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünü ise ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini test eden çalışmaların literatür taraması oluşturmaktadır. ABD ve diğer dünya ülkelerinin yanı sıra Türkiye ekonomisinin ikiz açıklar hipotezi açısından değerlendirmesinin yapıldığı çalışmalar ve sonuçları hakkında bilgiler verilmektedir. Yapılan literatür taraması sonucunda, hem Türkiye hem de diğer ülkeler için yapılan ekonometrik analizlerin farklı sonuçlara ulaştığı ortaya çıkmaktadır. Çalışmalarda kullanılan

ekonometrik yöntem, ülke ve verilerin dönemi açısından farklılıklar gösteren çalışmaların bir kısmı ikiz açıklar hipotezini destekler nitelikte sonuçlara ulaşırken bir kısmı ise bu hipotezin geçerliliğini reddeden sonuçlara ulaşmışlardır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye için 1970-2012 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak ikiz açıklar hipotezinin geçerliliği test edilmiştir. Yapılan çalışmada birim kök testlerinden Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (ADF) Testi (1979), ADF-GLS (Elliot vd., 1996: 813-836), Phillips-Peron Testi (1988) ve yapısal kırılma testlerinden tek içsel kırılma tarihi belirleyen Zivot-Andrews (1992) testi (1992), Lee-Strazicich (2003, 2004) çift-içsel kırılma testi, Granger nedensellik testi ve frekans dağılımlı nedensellik testi kullanılmıştır. Uygulamada kullanılan veri seti TC Maliye Bakanlığı'ndan elde edilmiştir ve 1970-2012 dönemine ait yıllık verilerdir. Kullanılan verilerin ait olduğu dönem içerisinde kırılmalar da tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan uygulama sonucunda elde edilen bulgular ışığında genel bir değerlendirme ve önerilerin de bulunduğu üçüncü bölüm kısaca Türkiye için verilerin ait olduğu dönemde ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini test eden bir araştırmadan oluşmaktadır.

1. BÖLÜM

BÜTÇE AÇIĞI, CARİ İŞLEMLER AÇIĞI VE İKİZ AÇIKLAR KAVRAMLARI

İkiz açıklar hipotezi, bütçe açıkları ile cari açıklar arasında ilişki olduğunu öne süren bir hipotezdir (Uğur ve Karatay, 2009: 103). 1980'lerin başında ABD'de ortaya çıkan yüksek bütçe açıkları ve cari açıklar ikiz açıklar hipotezinin ortaya atılmasında önemli role sahip olmuştur (Akbostancı ve Tunç, 2002: 2). İkiz açıklar hipotezi üzerine ilk başlarda ABD ekonomisini inceleyen çalışmalar ortaya koyulmuştur. Daha sonra gelişmekte olan ülkeler için de sorun teşkil eden ikiz açıklar ilişkisinin temel unsurları olan bütçe açığı ve cari açık kavramları bu bölümde detaylandırılarak açıklanacaktır. Son olarak da ikiz açıklar hipotezi, Neo-Klasik yaklaşım, Keynesyen yaklaşım, parasalcı yaklaşım ve Ricardocu yaklaşım açılarından ele alınarak konuya genel bir bakış açısı sağlanacaktır.

1.1. Bütçe Açığı Kavramı

Devletlerin, modern toplumlarda, kolektif ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra ekonomik dalgalanmalara müdahale, büyüme ve kalkınmanın ortaya çıkarılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi gibi görevleri de vardır. Devletler bu görevlerini yerine getirmek için çeşitli politika araçlarına sahiptirler. Bunlar; para politikası araçları, dolaysız müdahaleler, kamu iktisadi kuruluşlarının faaliyetleri ve maliye politikası araçları olarak sıralanabilir. Bütçe denilen kavramın içerisinde ise maliye politikası araçlarının tümü bulunmaktadır. Diğer araçların ise bir kısmı bütçe içerisinde yer bulmaktadır (Çelebier, 1985: 1).

Bütçe kavramının tanımını yapmak gerekirse, kamu kesiminin gelecek dönem için gelir ve giderlerini gösteren, kamu çalışanlarına ise bu gelir ve giderleri gerçekleştirmek amacıyla yetki ve izin veren kanuni bir belge olarak tanımlanabilir (Eğilmez, 2010: 120).

Bütçe açığı ise, devletin bütçede yaptığı gelir ve gider planlamasının harcamalar yönünde fazla vermesi olarak tanımlanabilir (Eğilmez, 2010: 121). Bütçe açığı, bütçe fazlası ve bütçe denkliği durumları aşağıdaki denklemlerle açıklanabilir.

Kamu Harcamaları > Kamu Gelirleri → Bütçe Açığı

Kamu Harcamaları < Kamu Gelirleri → Bütçe Fazlası

Kamu Harcamaları = Kamu Gelirleri → Bütçe Denkliği

1.1.1. Bütçe Açığı Kavramlarının Tanımlanması

Kamu kesiminin giderlerinin gelirlerinden fazla olduğu durumun sonucu olan bütçe açığı, açığın büyüklüğüne ve finansman şekline göre devletin ekonomisinde önemli etkiler meydana getirmektedir (Ümit ve Yıldırım, 2007: 7). Bu etkilerin meydana geliş biçimlerini daha açık ortaya koyabilmek için bütçe açığı kavramları aşağıdaki başlıklarda açıklanmıştır.

1.1.1.1. Geleneksel Açık

Geleneksel açık, borç ödemeleri dikkate alınmaksızın, sadece borçların doğurduğu faizler dikkate alınarak kamu harcamalarının kamu gelirlerinden fazla olduğu durumu ortaya koyarak hesaplanmaktadır (Kolesnichenko, 2001: 5). Bu durumda geleneksel açık, merkez bankasından doğrudan borçlanma dâhil edilerek net kamu borçlanması ile karşılanan açığın hesaplanmasını açıklamaktadır (Ümit ve Yıldırım, 2007: 8).

Geleneksel açık yöntemi birçok ülke tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, ülkeler arasında sağlıklı karşılaştırmalar yapmak ve ortaya çıkan verilerin sağlıklı olması bazı olumsuzluklar sebebiyle zorlaşmaktadır. Bu olumsuzlukların başında muhasebe sistemleri gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sıkıntılarından biri standart bir muhasebe sistemine sahip olmamalarıdır. Bu durum geleneksel açık yöntemiyle hesaplanan bütçe açığı verilerinin gelişmekte olan ülkelerde sağlıklı sonuçlar vermemesine sebep olmaktadır. Bir başka olumsuzluk ise, geleneksel açığın faiz ödemelerini içermesi ve enflasyondan önemli ölçüde

etkilenmesidir. Bu durum bütçe açığı ile verilerin yanlış değerlendirilmesine yol açmaktadır. Geleneksel açığın sadece merkezi hükümetin bütçe açığını ortaya koyması ise başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Merkezi hükümet dışındaki diğer kamu birimlerinin faaliyetlerinin bütçe açığı hesaplanmasında kullanılmaması değerlendirme sürecinde yanlış veriler sunulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, merkezi hükümet bütçesi ile kamu iktisadi girişimleri arasındaki ilişkiden doğan kredi ve sermaye hareketlerini de dikkate almayan geleneksel açık yöntemi, bu bağlamda da olumsuzluklara yol açmaktadır. Bu olumsuzlukların sonucunda, devletin gelecekte planlayacağı maliye politikalarına yeterince yol gösterememekte ve yanlış ve yetersiz maliye politikaları ortaya koyulmasına sebep olmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 1-2). Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı bu sıkıntının ortadan kaldırılması için ise, devletler geleneksel bütçe açığı verileri yerine, kamuda yer alan bütün birimlerin faaliyetlerinden doğan toplam gelir ve toplam gider arasındaki farkı, bir diğer adıyla kamu kesimi borçlanma gereği verilerini kullanmayı seçmektedirler. Böylece geleneksel açık verilerinin doğurduğu bir kısım olumsuzlukları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadırlar (Egeli, 2002: 3).

1.1.1.2. Birincil Açık

Geleneksel açık kavramının sunduğu veriler bazı ülkeler için güvenli olmamaktadır. Özellikle dış borçlanması çok yüksek olan ülkeler için geleneksel açık yöntemi güvenli veriler sunmamaktadır. Bu durum iktisatçıları bütçe açığı ölçümünde farklı yöntemler itmiştir. Literatürde faiz dış fazla olarak da bilinen birincil açık yöntemi bunlardan biridir. Birincil açık kısaca kamu harcamalarının faiz ödemeleri göz ardı edilerek ele alınması sonucu bütçe açığının hesaplanmasıdır (Şen ve Sağbaş, 2004: 8). Birincil açığın kısaca formüle edilmiş şekli aşağıdaki gibidir.

$$\text{Birincil Açık} = \text{Geleneksel Açık} - \text{Faiz Harcamaları}$$

$$\text{Birincil Açık} = \text{Kamu Gelirleri} - (\text{Kamu Harcamaları} - \text{Faiz Harcamaları})$$

Yüksek faiz oranlarıyla ve uzun vadeli borçlanan ülkeler için daha verimli veriler sunan birincil açık yönteminin kullanılmasının sağladığı avantajların başında devletin bütçenin kontrol edebileceği kısmını görmesine yardımcı olması gelmektedir (Aslan,

1997: 20). Sağladığı bu avantajın yanı sıra, para politikalarının etkilerinden arındırılmış maliye politikalarının oluşmasına yardımcı veriler sunması şeklinde bir avantajı daha bulunmaktadır. Uzun dönem için yapılan borçlanmaların faiz ödemeleri para politikaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani, geleneksel açık yönteminin sunduğu verilerde sadece maliye politikalarının değil, para politikalarının da etkisi önemli ölçüde bulunmaktadır. Birincil açık yöntemi faiz ödemelerinin etkisini ortadan kaldırarak maliye politikalarının sonuçlarını para politikalarının etkisinden arındırmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 8).

1.1.1.3. İşlemsel Açık

Literatürde operasyonel açık olarak da adlandırılan işlemsel açık, birincil açık yönteminde olduğu gibi tüm faiz harcamaları göz ardı edilerek değil, sadece enflasyonun neden olduğu artık faiz miktarının çıkarılması ile bütçe açığının hesaplandığı bir yöntemdir. Yani kısaca, işlemsel açık birincil açık ile reel faiz ödemelerinin toplamına eşittir (Egeli, 2002: 33-34).

$$\text{İşlemsel Açık} = \text{Birincil Açık} + \text{Reel Faiz Ödemeleri}$$

Bir ülkede sürekli ve yüksek oranda olan enflasyon, o ülkenin reel kaynaklarını ve borçlarını etkilemektedir. Enflasyon oranına eşit şekilde oluşan nominal faiz oranı, enflasyonun para üzerinde meydana getirdiği artışı ortadan kaldırmaktadır. Ancak enflasyon oranı üzerinde oluşan bir nominal faiz oranı devlet borç senetlerine sahip olanlara doğru bir kaynak aktarımına sebep olmaktadır. Bu aktarımın enflasyondan aşınmayı karşılayan bölümüne borcun amortizasyonu denmektedir (Önder ve Kirmanoğlu, 1996: 38). Birincil açık hesaplanırken geleneksel açık yöntemi ile hesaplanan değerlerden faiz harcamaları çıkarılmaktadır, işlemsel açıkta ise yukarıda bahsedilen borcun amortizasyonu dikkate alınmadan hesaplama yapılmaktadır (Blejer ve Cheasty, 1992: 1656-1657).

İşlemsel açık yöntemi yüksek enflasyon oranlarıyla karşı karşıya olan ülkeler için uygun bir hesaplama şeklidir. Çünkü işlemsel açık yönteminde enflasyonun faiz ödemelerinde meydana getirdiği aşınma hesaplanmakta ve reel faiz ödemeleri ortaya çıkmaktadır. Bu reel faiz ödemelerinin de bütçe açığı hesaplanmasında kayda

geçmeleri sağlanmış olmaktadır. Bu hesaplama yapılırken cari enflasyon oranlarının kullanılması hesaplamada hatalara neden olmaktadır. Bu hataların ortadan kalkması için ise cari enflasyon oranı yerine beklenen enflasyon oranı kullanılmalıdır (Atiyas vd., 1999: 10-11).

Atiyas vd. (1999) işlemsel açık ölçüm yöntemlerine alternatif bir ölçüm sistemi geliştirmişlerdir. Yaptıkları formülasyona göre işlemsel açığı şu şekilde hesaplamışlardır.

$$OD_t = PD_t + D_{t-1} \cdot r_t + i_t^* \cdot D_{t-1}^*$$

Bu formülde; OD_t t dönemindeki işlemsel açığı, PD_t t dönemindeki birincil açığı, D_{t-1} t-1 dönemindeki iç borç stokunu, r_t t dönemindeki reel faiz oranını, i_t^* t dönemindeki yurtdışı faiz oranını, D_{t-1}^* ise t-1 dönemindeki dış borç stokunu sembolize etmektedir (Atiyas vd., 1999: 10).

İşlemsel açığın reel bir şekilde ortaya koyulabilmesi için enflasyon oranının doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Cari enflasyon oranının beklenen enflasyon oranından daha düşük olması durumunda bütçe açığı gerçekleşenin daha altında görünecektir. Bu yanılının ortadan kaldırılması için cari enflasyon yerine beklenen enflasyon oranının bu formülde kullanılması daha doğru sonuçlara ulaşabilmek için gereklidir (Atiyas vd., 1999: 10-11).

1.1.1.4. Nakit Açığı

Bütçe açığı ölçümünde kullanılan bir diğer yöntem ise nakit açığı yöntemidir. Nakit açığı, mali yıl boyunca yapılan nakdi ödemeler ile fiilen gerçekleşmiş kamu gelirleri arasındaki fark olarak açıklanmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 10-13). Nakit açığının formülasyonu aşağıdaki gibidir.

$$\text{Nakit Açığı} = (\text{Konsolide Bütçe Açığı} - \text{Avanslar}) - \text{Bütçe Emanetleri}$$

Türkiye’de özellikle 1980 sonrası nakit açığı bütçe açığından yaklaşık olarak % 10-15 arasında fazla çıkmaktadır. Dolayısıyla, hazinenin finanse etmek zorunda olduğu açık miktarı bütçe açıklarından daha fazla oluşmaktadır. Bu durumda bütçe

emanetleri ve avansların iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bütçeye gider olarak kaydedildiği halde henüz ödemesi yapılmamış kalemler bütçe açıklarını artırırken nakit açığa herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Buna karşıt olarak henüz kesinleşmediği için bütçeye kaydedilmemiş ancak ödemesi peşin yapılmış olan kalemler bütçe açığına herhangi bir etki yapmazken nakit açığın artmasına sebep olmaktadır (Eğilmez, 1993: 88). Bu durumda bütçe emanetleri hesaplarının etkisi zamanla kaybolmaktadır. Bunun sebebi emanet altına alınan paralar ödendiğinde borç etkisi yarattığı için uzun vadede etkisi yok olmaktadır. Ancak avanslar nakit dengesini bozucu bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Egeli, 2002: 38-39).

1.1.1.5. Nominal ve Reel Açık

Yüksek enflasyon oranlarına sahip olan ülkelerde makroekonomik göstergelerin nominal değerleri, enflasyonun fiyatlar üzerindeki etkisinden arındırılmadığı için uzun vadede gerçekten uzak sonuçlar vermektedir. Nominal kamu gider ve gelirleriyle hesaplanan nominal bütçe açığı verileri de bu bağlamda enflasyon oranları yüksek olan ülkelerde gerçekten uzak bilgiler sunmaktadır. Bu durumda bütçe açığı hesaplanmasında da nominal ve reel diye ayırım yapılması zaruri hale gelmektedir (Şen ve Sağbaş, 2004: 14).

Nominal Açık = Nominal Kamu Harcamaları – Nominal Kamu Gelirleri

Reel Açık = Reel Kamu Harcamaları – Reel Kamu Gelirleri

Yukarıdaki denklemlerin yanı sıra nominal bütçe açığının gerçekleşen enflasyon oranına bölünmesiyle de elde edilebilen reel bütçe açığı, kamunun net borçlanmasının reel değerlerini ortaya koymaya yaramaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 14). Bu durumda, yüksek enflasyon oranlarının olduğu ülkelerde reel bütçe açığı verilerinin daha sağlıklı bilgiler sunduğu durumu ortaya çıkmaktadır (Eisner, 1989: 78).

1.1.1.6. Yurt İçi ve Yurt Dışı Açık

Yurt içi açık, ülkenin sadece kendi içindeki ekonomik faaliyetlerin sonucu oluşan unsurların dikkate alınması ile ölçülen bir geleneksel açık yöntemidir. Yurt içi açık

yöntemi, daha çok petrol ihracatı yüksek ve yüksek miktarlarda dış yardım alan devletlerin bütçe açıklarını ölçmekte kullanılır (Kolesnichenko, 2001: 7). Petrol gelirleri yüksek olan ülkelerde, kamu harcamalarını finanse etmek için bu gelirlerin kullanılması ekonomi üzerinde genişletici bir etki yaratmaktadır. Yüksek petrol gelirlerinin geleneksel açık yöntemi üzerindeki bu etkisinin ortadan kalkması için yurt içi açık yöntemini kullanmak daha verimli olmaktadır (Blejer ve Cheasty, 1992: 1653).

Yurt dışı açık ise bütçenin sadece ödemeler bilançosu üzerindeki etkisinin ortaya koyulması için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde bütçenin sadece yabancı ülkelerle ilgili olan kalemleri hesaba alınmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 17).

Yurt içi ve yurt dışı açık diye ayrıma gidilmesinin en önemli sebebi ise, kamunun uluslararası ticaret alanında çok fazla hareketlilik gösterdiği durumlarda geleneksel açık yönteminin sağlıklı bilgiler sunmasıdır. Kamu kesiminin ithalat ve dış borç ödeme miktarlarının büyük olduğu durumlarda yapılacak bir devalüasyonun çok ciddi bütçe açığı artışlarına sebep olacağı açıktır. Bu ortamda olan bir ülkenin yurt içi ve yurt dışı açık verilerinin hesaplanmasının daha doğru olduğu durumu ortaya çıkmaktadır (Egeli, 2002: 36-37).

1.1.1.7. Cari Açık ve Sermaye Açığı

Literatürde net değer bütçe açığı olarak da bilinen cari açık hesaplama yönteminde, kamu gelir ve harcamaları hesaplanırken yatırım harcamaları ve sermaye gelirleri hesaba katılmaz (Blejer ve Cheasty, 1992: 1649).

$$\text{Cari Açık} = \text{Geleneksel Açık} - \text{Yatırım Harcamaları} - \text{Sermaye Gelirleri}$$

Sermaye açığı yönteminde ise, cari gelirler ve cari harcamalar hesaba katılmayarak sermaye gelirleri ve sermaye harcamaları arasındaki fark hesaplanır. Özellikle kamu yatırımlarının yüksek düzeyde olduğu gelişmekte olan ülkelerde cari açık sermaye açığı ayrımına gidilmektedir (Önder ve Kirmanoğlu, 1996: 37).

$$\text{Sermaye Açığı} = \text{Sermaye Gelirleri} - \text{Sermaye Harcamaları}$$

Özellikle kamu yatırımlarının yüksek düzeyde olduğu ülkelerde kullanılan cari açık yöntemi, gelişmekte olan ülkelerin yatırım harcamalarının dış kaynaklı olmasından dolayı ortaya çıkan kamu maliyesinin sağlıklı değerlendirilememe problemine bir çözüm olmaktadır. Ancak kamu harcamalarının değerlendirilmesinde cari ve yatırım harcamaları arasındaki fark tam olarak belli olmadığı durumlarda, yapılan hesaplamanın kesin sonuç vermeyeceği durumlar oluşmaktadır. Bu durumda cari açık sermaye açığı yöntemiyle yapılan hesaplamanın amacı ortadan kalkmış olmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 16-17).

1.1.1.8. Konjonktürel Açık ve Tam İstihdam Bütçe Açığı

Tam istihdam bütçe açığı reel GSYİH'nın potansiyel GSYİH'ya eşitlendiği noktada oluşan bütçe açığıdır. Bu durumda işsizlik oranı doğal işsizlik oranına eşit olmaktadır. Konjonktürel açık ise fiili açık ile tam istihdam bütçe açığı arasındaki fark şeklinde tanımlanmaktadır. Ekonomide meydana gelen dalgalanmaların bütçe açığı üzerindeki etkisini ortaya koyan konjonktürel bütçe açığı, ekonomide dönemsel olarak meydana gelen dalgalanmaların bütçe açığı üzerindeki etkilerinden arındırılmış bir bütçe açığı verisi sunmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 18-19).

Konjonktürel Açık = Fiili Açık – Tam İstihdam Bütçe Açığı

Konjonktürel açık yöntemi, bütçe açığı ile toplam talep arasındaki sürekli karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkan kamu gelirlerindeki değişimler, dönemsel dalgalanmalara bağlı olan üretim harcamaları ve kamu politika değişiklikleri ile ilgili sağlıklı bilgiler elde edilmesine yardım etmektedir (Blejer ve Cheasty, 1992: 1655). Ülkedeki ekonomik dalgalanmaların bütçe açığı üzerindeki etkilerini ortaya koymaya yarayan tam istihdam bütçe açığı verileri ise ülkede daraltıcı ve genişletici maliye politikalarından hangisinin uygulandığı konusunda bilgiler vermektedir (Şen ve Sağbaş, 2004: 18-19).

1.1.2. Bütçe Açığının Sebepleri

Bütçe açığı, kamu giderlerinin kamu gelirlerini aşması durumunda ortaya çıkmaktadır. Kamu gelir ve giderlerine bağlı olarak ortaya çıkan bütçe açığı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik dengelerini etkileyen bir

faktör durumundadır. Bütçe açıklarının bu makroekonomik dengeleri olumsuz etkilemesi bu sorunun çözülmesi ve dolayısıyla bütçe açığının sebeplerinin ortaya koyulmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bütçe açığının sebepleri ise doğal olarak kamu gelir ve giderlerine bağlı olmaktadır (Egeli, 2000: 62-64).

Literatürde bütçe açığının sebepleri arasında genellikle; küreselleşme, savunma harcamaları, kayıt dışı ekonomik faaliyetler, sosyal güvenlik harcamaları, enflasyon, seçim ekonomisi, gelişmişlik düzeyi, yolsuzluklar ve dış şoklar gösterilmektedir.

Bütçe açıklarını etkileyen önemli etkenlerden biri küreselleşmedir. 1980’li yılların başına kadar dünya genelinde kabul edilen ve uygulanan devlet merkezli ekonomiler, 1980’li yılların ortalarından itibaren ekonomide devletin etkinliğini azaltıcı tedbirlere gitmişlerdir. Serbest piyasa ekonomisine geçiş döneminin başlangıcı olan bu süreçten sonra, enflasyonun düşürülmesi ve kamu açıklarının azaltılarak devletin ekonomideki etkinliğinin azaltılması amaçlanmıştır (United Nations, 2001: 32).

Serbest piyasa ekonomisine geçişteki en önemli aşamalardan biri devletin ekonomideki etkinliğini azaltmaya yönelik makroekonomik politikaların uygulanmasıdır. Devletin sadece tam kamusal malların üretiminde etkili olmasını sağlayıp, diğer üretim alanlarının işletmeciliğinden çekilmesi gerekmektedir (Yıldız, 2005: 34).

Küreselleşmenin bütçe açıklarını olumsuz etkilediği konuların başında vergi gelirleri gelmektedir. Vergi gelirleri, serbest piyasa ve küreselleşmiş dünya ekonomisi ortamında ekonomik bir rekabet aracı olarak ortaya çıkmaktadır (Gottschalk ve Peters, 2003: 1). Ülkeler arasındaki rekabet, sermaye üzerindeki vergilerin düşmesine ve kamu gelirlerinin düşmesine neden olmaktadır. Böylece, emek üzerindeki vergi payının artması kaçınılmaz olmaktadır. Ayrıca, iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmelere bağlı olarak da, bu alandan alınan vergi oranları artış göstermektedir. Küreselleşmenin sonucu ortaya çıkan bu vergi rekabeti, ülkelerin kamu gelirleri kısmını olumsuz yönde etkilemektedir (Yumuşak ve Erarslan, 2005: 8).

Bütçe açıklarını etkileyen bir diğer önemli faktör ise savunma harcamalarıdır. Savunma harcamalarının ekonomiyi nasıl etkilediği konusunda bir görüş birliği yoktur. Joan Violet Robinson'ın geliştirdiği Askeri Keynezyenizm yaklaşımına göre savunma harcamaları ekonominin arz ve talep yönlerini pozitif anlamda etkiler ve ekonomik büyümeye neden olur (Mintz ve Hicks, 1984: 412). Ancak klasik ve neoklasik iktisadi düşünceler bu durumun tersini savunmaktadırlar. Artan savunma harcamaları sonucu sağlık, eğitim ve diğer önemli kamu harcaması yaratan konular üzerinde negatif bir baskıya sebep olacağını belirtmektedirler. Ayrıca, artan savunma harcamalarının devletin borçlanmasına ve yatırım maliyetlerinin artmasına sebep olacağını savunmaktadırlar (Abu-Bader, 2003: 5).

Bütçe açıklarını olumsuz yönde etkileyen bir diğer sebep ise kayıt dışı ekonominin varlığıdır. Kayıt dışı ekonomi, geleneksel ölçüm yöntemleri ölçülemeyen, resmi rakamlara yansımamış ve belli bir çıkar karşılığında mal ya da hizmet olarak sunulan faaliyetlerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Özsoylu, 1996: 1). Kayıt dışı ekonominin etkisinin arttığı durumlarda ortaya çıkan ve kamu gelirlerini olumsuz yönde etkileyen en önemli sonucu kamunun vergi gelirlerinin düşmesine sebep olmasıdır. Devletler, kayıt dışı ekonomiyle ortaya çıkan vergilerin eksik ödenmesi ya da hiç ödenmemesi durumunda borçlanmaya yönelmektedirler. Bu da kamu giderlerinin artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca vergilerin eksik toplanmasından doğan kamu gelirlerinin düşmesine de sebep olan kayıt dışı ekonomi özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin kamu maliyeleri için çok ciddi bir sıkıntı olarak ortaya çıkmaktadır (Us, 2004: 13). 2000'li yıllarda bu problem gelişmiş ülkelerin dahi karşı karşıya kaldığı ve çözüm üretmekte sıkıntı çektiği bir sorun olarak öne çıkmaktadır (Işık ve Acar, 2003: 126).

Ülkelerin sosyal güvenlik harcamaları da bütçe açıklarını olumsuz etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrasında ülkeler sosyal güvenlikle alakalı ciddi adımlar atmışlar ve bu konuda genel anlamda başarılı olmuşlardır. OECD ülkelerinde, 1960'lı yıllarda sosyal güvenlik harcamalarının milli gelir içerisindeki payı % 3-12 arasındayken bu oran 1970'li yıllarda % 7-23 arasına, 1990'lı yıllarda ise % 35 seviyelerine kadar yükselmiştir. Gelişmekte olan ülkelere

ise bu oran % 3-15 arasındadır (TÜSİAD, 1997). Yaşlı nüfusun artması, işsizlik sigortası için yapılan ödemelerin artması, pahalı sağlık giderlerinin artması gibi faktörler sosyal güvenlik harcamalarının devamlı bir artış yönünde ilerlemesine sebep olmaktadır (Peker, 1997: 10).

Enflasyon bütçe açıklarının artmasına sebep olan bir başka etkidir. Fiyatlar genel düzeyindeki önemli artışlar olarak tanımlanan enflasyon, 1970’li yıllarda petrol fiyatlarının artmasıyla ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. 1980’lerin başında gelişmiş ülkelerin para arzını kontrol etmeye yönelik politikaları sonucu bu ülkeler enflasyon problemini çözüme kavuşturmuşlardır. Ancak gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğu hala bu problemle karşı karşıyadır (DPT, 2004: 127). Enflasyon, vergi gelirlerinin gecikmesi durumunda bu gelirlerin düşmesine neden olarak bütçe açıklarının artmasına sebep olmaktadır. Bu durum yüksek enflasyon oranlarıyla karşı karşıya olunduğu durumlarda ciddi büyüklükte etkilere sahiptir (Choudhry, 1990: 3).

Bütçe açıklarını olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör ise seçim ekonomilerinin varlığıdır. Literatürde ilk kez 1975 yılında William Nordhaus ve 1978 yılında Edward Tufte tarafından “Politik Seçim Çevrimleri Teorisi” ile ortaya koyulan seçim ekonomilerinin kamu maliyesine olumsuz yönde etki edeceğini ve bütçe açıklarını artıracığını savunmuşlardır (Redzepagic ve Llorca, 2007: 492). Hükümetler, seçim dönemlerinde siyasi geleceklerini garanti altına almak ve oy maksimizasyonunu sağlamak amacıyla makroekonomik politikaları uygularken programlara uymamaktadırlar ve böylece bütçe açıklarına sebep olmaktadır (Demir, 2001: 16).

Bütçe açıklarının ortaya çıkmasında ülkelerin gelişmişlik düzeyinin de önemli bir etkisi vardır. Ülkelerin milli gelirlerinin büyüklüğü ve bu milli gelirlerin nüfusa olan oranı ülkelerin gelişmişlik seviyesini belirten faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlere göre ülkeler, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır (Eker vd., 1997: 213). Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler kalkınma hedeflerini gerçekleştirirken birçok yapısal sorunla karşılaşmaktadır ve bu yapısal sorunları ortadan kaldırmak için ürettikleri çözümler ise kamu gelirlerini artırarak bütçe açıklarına sebep olmaktadır (Tecer, 2003: 138). Gelişmemiş ve

gelişmekte olan ülkelerin artan nüfuslarıyla birlikte karşılaştıkları altyapı giderleri, kamu sektörünün yüksek istihdam yaratma zorunluluğu gibi faktörler kamu giderlerini artırıcı, dolayısıyla bütçe açıklarını yükseltici etkilere sahiptir (Eker vd., 1997: 254).

Kamu maliyesini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden biri de yolsuzluklardır. Devlet yapısı içerisinde, bütçe için alınan kararların tamamı hükümet tarafından kontrol edilemez ve bu kararların uygulanmasında takdir yetkisi çeşitli kamu görevlilerine bırakılır. Bu yetkinin kamu görevlileri tarafından yasalara aykırı bir şekilde kullanılması da yolsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olur (Özsemerci, 2003: 1). Yolsuzluk problemi gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin hemen hemen hepsinde karşılaşılan bir problemdir (Öner, 2005: 44). Kamu mal ve hizmetlerinin maliyetinin yükselmesi, kamu mal ve hizmetlerinin kalitesinin düşmesi ve devletin meşruiyetini ortadan kaldırması gibi etkilerle yolsuzluk, kamu maliyesini olumsuz etkileyen bir faktör olarak belirmektedir (Kutlar ve Doğanoglu, 2001: 1).

Ülkelerin bütçe açıklarının oluşmasına sebep olan bir diğer neden ise karşı karşıya kaldıkları dış şoklardır. Ülkelerin ihraç ettikleri malların fiyatlarındaki değişimler, petrol ithalatı yüksek olan ülkeler için petrol fiyatlarının artması, uluslararası faiz oranlarının artması ve küresel krizler sonucu meydana gelen dış şoklar bu ülkelerin ekonomilerine devletin müdahalesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu da bu ülkelerde bütçe açıklarına yol açan bir sebep olarak ortaya çıkmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 37).

1.1.3. Bütçe Açığının Finansmanı

Devletin toplumsal görevlerini yerine getirmek için yaptığı kamu harcamaları genellikle vergilerle finanse edilmektedir. Vergilerin kamu harcamalarını finanse etme gücü gün geçtikçe azalmaktadır. Bu da kamu harcamalarını finanse etmek için farklı araçları gündeme getirmektedir. İç borçlanma, dış borçlanma, monetizasyon ve döviz rezervleri kamu harcamalarını finanse etmek için devletlerin kullandığı araçlardır. Bu araçların her biri kamu harcamalarını finanse etmenin yanında farklı ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebepten dolayı devletler bu araçların

en uygun portföyünü oluşturmali ve diğ er ekonomik dengeleri de gözetmelidir (Aklan, 1999: 64).

Devletlerin kamu harcamalarını finanse etmede güçlük çektikleri durumlarda ilk başvurdukları finansman aracı iç borçlanma olmaktadır (Türk, 1999: 259). Devletler kamu harcamaları finansmanı konusunda sıkıntıya girdikleri durumlarda, ülkedeki özel kişi ve kuruluşlar, sosyal güvenlik kuruluşları, ekonomik kuruluşlar ve bankalardan finansman yaratmaya çalışmaktadırlar (Işık vd., 2005: 68). İç borçlanmanın etkin bir şekilde kullanılabilmesi için ülkenin siyasi ve ekonomik durumunun da uygun koşullarda olması gerekmektedir (Erdem, 1996: 42).

Kamu harcamalarının finansmanı konusunda sıkıntı yaşanıldığı durumlarda, iç borçlanmanın da yetersiz olması devletleri dış kaynaklara yöneltmektedir. Yeterli sermaye birikimine sahip olunmaması, kalkınma için yüksek miktarlarda fon gereksinimi, döviz girdilerinin yetersizliği, savunma harcamalarının yüksek boyutlara ulaşması, iç borçlanma maliyetinin çok yüksek olması gibi nedenler devletleri dış borçlanmaya itmektedir (Bal, 2001: 22). 1980'lerden sonra uluslararası mali kuruluşların dış borçlanma üzerinde sıkı denetimleri sonucu temini zor hale gelen bu finansman kaynağı, devletlerarası borçlanma ve uluslararası mali kuruluşlardan borçlanma yöntemiyle elde edilmektedir (Şen ve Sağbaşı, 2004: 79).

Kamu harcamalarını finanse etmenin bir başka yolu ise monetizasyondur. Monetizasyon, devletin harcamalarını finanse etmek için merkez bankası aracılığıyla para basması yöntemidir. Bu yöntem doğal olarak parasal genişlemeye neden olarak makroekonomik problemler doğurmaktadır. Genellikle iç borçlanma ve dış borçlanma kaynaklarının kamu harcamalarını finanse edemediği durumlarda başvurulan bir yöntemdir. Ancak bazı ülkeler egemenlik haklarına dayanarak bu yöntemi gerekli şartlar oluşmadan da kullanmaktadır (Günaydın, 2004: 161). Bunun yanı sıra monetizasyon yöntemini yasaklayan ve sınırlayan ülkeler de bulunmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler bu konuya yasak veya sınırlamalar getirmiştir. Türkiye'de ise bu durum tarihsel süreç içerisinde, 1980'li yıllara kadar herhangi bir sınırlamayla karşı karşıya değildi. 1994 yılında tahmini bütçe büyüklüğünün % 15'i ile sınırlandırılan monetizasyon yöntemi, 1996 yılında % 10 ile, 1997 yılında % 6 ile ve

daha sonra ise % 3 ile sınırlandırılmıştır. 2001 yılında çıkarılan Merkez Bankası Kanunu ile monetizasyon yönteminin kullanılması yasaklanmıştır (Tutar, 2005: 35).

Kamu harcamalarını finanse etmenin bir başka yolu da ülkenin döviz rezervlerini kullanmasıdır. Enflasyonist etki yaratan monetizasyon yerine tercih edilen döviz rezervlerinin kullanımı özellikle rezervleri kısıtlı olan gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde ciddi ekonomik sıkıntılar doğurmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 80).

1.2. Cari İşlemler Açığı

Dış ödemeler bilançosu hesap bileşenlerinin en önemlilerinden biri olan cari işlemler hesabının milli gelir hesaplamasında da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu hesapta gelen bir açığın ekonomik dengeler üzerinde ciddi etkileri olmaktadır (Ümit ve Yıldırım, 2007: 48-49).

Cari işlemler dengesi olarak isimlendirilen cari işlemler hesabı, bir ülkenin belli bir zaman diliminde ithal ve ihraç ettiği mallar ile hizmetlerin kayda alındığı bir hesaptır. Cari işlemler dengesi hesabı mal ticareti, hizmet ticareti ve karşılıksız transferlerin kaydedildiği bir hesaptır. Cari işlemler hesabında kaydedilen dış ticaret dengesi ise mal ithalat ve ihracatı arasındaki fark ile bir diğer kalem olan hizmet ticareti, uluslararası taşımacılık, uluslararası bankacılık, dış turizm ve sigortacılık, yabancı sermaye yatırımlarının gelir ve giderleri ile yurt dışı işçi gelirleri gibi kalemlerden oluşmaktadır (Seyidoğlu, 2001: 389-390).

Cari İşlemler Dengesi = Dış Ticaret Dengesi + Hizmetler Dengesi + Yatırım Geliri Dengesi + Karşılıksız Transferler olarak formüle edilebilir (Ümit ve Yıldırım, 2007: 48).

Tablo 1: Ödemeler Bilançosu Kalemleri

CARİ İŞLEMLER
İHRACAT
İhracat
Bavul ticareti
Transit ticaret
İTHALAT
İthalat
Altın ithalatı
Transit ticaret
Navlun ve sigorta
DIŞ TİCARET DENGESİ (A-B)
DİĞER MAL VE HİZMET GELİRLERİ
Turizm
Faiz
Diğer
DİĞER MAL VE HİZMET GİDERLERİ
Turizm
Faiz
Diğer
TOPLAM MAL VE HİZMET DENGESİ (C+D-E)
ÖZEL KARŞILIKSIZ TRANSFERLER
Göçmen transferleri
İşçi gelirleri
Diğer
RESMİ KARŞILIKSIZ TRANSFERLER
İşçi gelirleri
Diğer
CARİ İŞLEMLER DENGESİ (F+G+H)
SERMAYE HAREKETLERİ
DOĞRUDAN YATIRIMLAR
PORTFÖY YATIRIMLARI
DİĞER UZUN VADELİ SERMAYE HAREKETLERİ
Kullanımlar
Ödemeler
Mevduat
KISA VADELİ SERMAYE HAREKETLERİ
NET HATA VE NOKSAN

Cari işlemler hesabı yapılırken sadece ithalat ve ihracat arasındaki fark hesaplanmaz. Ayrıca bu farka yabancı varlıklardan gelen net sermaye akışı da eklenmektedir (Gök ve Altay, 2006: 15-16). Böylece cari işlemler dengesi, ülke vatandaşlarının yabancı ülkelerin gelir ve üretimi üzerindeki etkileri ile yabancıların o ülkenin gelir ve üretimi üzerindeki artışlar arasındaki fark olarak tanımlanabilmektedir (Obstfeld ve Rogoff, 1994: 3-4).

Cari işlemler açığı veren bir ülke, net dış borcunu veya net dış varlıklarını verdiği cari işlemler açığı miktarı kadar artırmakta veya azaltmaktadır. Böyle bir ülkede, şimdiki tüketiminin veya yatırımının ithalatı ya da gelecekteki tüketiminin veya yatırımının ihracatından söz edilebilmektedir (Gök ve Altay, 2006: 17).

1.2.1. Cari İşlemler Açığının Sebepleri

Milli gelir hesabında önemli bir yer tutarak makroekonomik dengeler üzerinde ciddi etkileri olan cari işlemler hesabının açık vermesine genişletici harcama politikaları, kalkınma düzeyi, enflasyon, sermaye hareketleri ve döviz hareketleri gibi faktörler sebep olmaktadır.

1.2.1.1. Genişletici Harcama Politikaları

Maliye politikası milli gelir hesaplamasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu sebepten dolayı, talep yetersizliğinden kaynaklanan daralma süreci içerisinde olan ülkeler bu çıkmazdan kurtulmak için maliye politikalarına başvurabilmektedir. Uygulanan genişletici maliye politikaları sonucu ilk olarak mal ve hizmetler üzerinde bir artışa sebep olmaktadır. Bu da üretim ve fiyatlarda yükselmeye sebep olmaktadır. Ekonominin tam istihdam düzeyinde olduğu durumlarda uygulanan genişletici maliye politikaları, üretim artışından daha çok fiyat artışına sebep olmaktadır. Tam aksine eksik kapasite ve işsizliğin olduğu durumlarda yüksek fiyat artışlarından daha çok üretimde artışa sebep olmaktadır. Bu durum ülkeleri, daralma sürecine girdikleri zaman genişletici maliye politikalarına yöneltmektedir (Pınar, 2006: 65).

Kamu harcamaları politikası, vergi politikası ve borçlanma politikası araçlarıyla uygulanan genişletici maliye politikaları talep yaratıp daralma süreçlerinin çözümü olabilmektedirler. Ancak yurt içi talepteki artış aynı zamanda yurt dışı talebin de

artışına sebep olmaktadır. Bu da cari işlemler açığının artışına sebep olmaktadır. Ayrıca uygulanan genişletici maliye politikaları bütçe disiplini bozduğu için dış ticaretini olumsuz etkilemektedir (Eker vd., 1997: 188).

1.2.1.2. Kalkınma Düzeyi

Güncel dünya ekonomisinde ülkelerin amacı ekonomilerinin üretim kapasitelerini artırmak ve bu üretim sonucunda yaratılan değerin adaletli bir şekilde dağılımını sağlamaktır. Ancak gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde bu durum milli gelir seviyelerinin artırılması ve altyapı problemlerinin çözülmesi önceliklerine yenilmektedir (Ulusoy, 2004: 265).

Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde çalışma imkânlarını yetersiz olması sebebiyle nüfusun büyük bir kısmı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Sanayileşmenin az olduğu bu ülkelerde düşük gelir seviyelerinden dolayı tasarruflar girişimcilik kültürünün gelişmesi için gerekli olan seviyeye ulaşamamaktadır. Böylece, bu ülkeler üretim için gerekli teknolojik yetkinliğe de sahip olamamaktadırlar. Sonuç olarak, bu sıkıntılar içinde olan ülkelerde kalkınma düzeyinin artması için devlet desteği yurt dışından teknoloji ithalatı şart olmaktadır. Bu tip ülkelere giren yüksek miktardaki bu yabancı kaynaklar cari işlemler açığı oluşmasına sebep olmaktadır (Pınar, 2006: 165).

1.2.1.3. Enflasyon

Ülkeler ekonomileri için istikrar politikaları uygularken fiyat istikrarını sağlama amacı bu uygulamaların başında gelir. Yüksek enflasyonun sebep olduğu uluslararası piyasalardaki rekabet gücündeki düşüş cari açıkların oluşmasındaki en önemli unsurlardan biridir. Kamu harcamalarındaki artış sonucu meydana gelen yüksek enflasyon ticarete konu olan malların yurt dışındaki rekabet gücünü azaltmaktadır. Böylece, kısa vadede gelir dağılımını, uzun vadede ise ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz etkileyen yüksek enflasyon oranları, ülkelerin cari işlemler açığı vermedeki en önemli sebeplerden biri olarak göze çarpmaktadır (Erkılıç, 2006: 56-57).

1.2.1.4. Sermaye Hareketleri

Küreselleşmenin doğal bir sonucu olan liberalizasyon mal ve hizmetlerle beraber sermaye hareketlerinin de ülkeler arasında oluşmasına sebep olmaktadır. Dünya genelinde sermaye sahipleri arbitraj gelirleri elde etmek için sermayelerini farklı ülkelerde değerlendirme yoluna gitmektedirler (İnsel ve Sungur, 2003: 1). Sözü edilen bu yabancı sermaye ülkeler arasında doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımları yoluyla hareket etmektedir. Büyük şirketlerin üretimlerini, kendi ülkeleri sınırları dışında yapmak için başka ülkelere tesis kurma veya kurulu tesisleri satın alma yoluna gitme yollarıyla oluşan yatırımlara doğrudan yatırımlar denmektedir (Seyidoğlu, 2003: 397). Portföy yatırımları ise bir ülkenin hisse senetlerinin başka ülkelerin kuruluşları tarafından satın alınması yoluyla meydana gelmektedir (Özdil vd., 2003: 1).

Üretim kapasitesini artırması, yeni ve yüksek teknolojiyi getirmesi, döviz akışı sağlaması, ekonomiye canlılık kazandırması ve işsizliği azaltması gibi nedenlerle yabancı doğrudan yatırımlar, gelişmekte olan ülkeler için istenilen bir durum olmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 407). Bu yatırımlar sonucu oluşan gelirlerin yurt dışına çıkması ve getirilen teknolojinin gelişmekte olan ülkeye teknolojiye dışa bağımlılık getirmesi ise yabancı doğrudan yatırımın dezavantajları olarak görünmektedir (Alpar ve Ongun, 1987: 107). Doğrudan yatırım yapan yabancı yatırımcının ülkede yarattığı yüksek gelir ithalatı artırıcı bir etkiye de sahiptir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeye gelmiş olan bu sermayenin en sonunda yurt dışına çıkacak olması da yabancı doğrudan yatırımın dezavantajlarından (Karluk, 2001: 102). Bunun yanı sıra yabancı doğrudan yatırımlar dış ticarete konu olmayan malların fiyatlarını yükseltici etkiye sahiptir. Bu da reel döviz kurunun artışı anlamına gelmektedir. Böylece yabancı yatırımın yapıldığı ülkede ithalatın artış göstermesi kaçınılmaz olacak ve cari işlemler dengesi üzerindeki negatif etki ortaya çıkacaktır (İnandım, 2005: 31-32).

1.2.1.5. Döviz Hareketleri

Döviz kurlarının gelecekte hangi seviyede olacağının tahmin edilmesi ve buna göre kar elde etmek için yapılan döviz hareketlerin döviz spekülasyonu denmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ve gelişmemiş ülke ekonomilerinin kriz içerisinde olduğu durumlarda, döviz kurlarındaki değişimlerin kalıcı olacağı kanısı oluşmaktadır. Bu durumda döviz piyasasında istikrarın yeniden tesisi zor hale gelmektedir. Böyle bir ortamda meydana gelen milli paranın değersizleşmesi ihracat yönünde bir artışa sebep olurken, milli paranın değer kazanması ithalat yönünde bir artışa sebep olmaktadır. Dış ticaret dengesine direkt etkide bulunan bu hareket cari işlemler dengesini de etkileme gücüne sahiptir (Plihon, 1995: 41).

1.2.2. Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği

Bir ülkedeki cari işlemler açığının sürdürülebilir olup olmadığı, söz konusu açığın kaynağına bakılarak anlaşılmaktadır. Tasarruf-yatırım eğilimi, ekonomik büyüme, döviz kuru rejimi, ülkenin dışa açıklığı, politika uygulayıcıların kredibilitesi, politikaların sürdürülebilirliği, sermaye hareketlerindeki serbestlik, cari işlemler açığının hacmi gibi unsurlar cari işlemler açığının sürdürülebilirliği noktasında etkili olan faktörler olarak görünmektedir (Timur ve Bilgili, 2005: 14).

Tasarruf-yatırım eğilimi noktasında, özellikle dışa açık olan ekonomilerde özel sektör kaynaklı meydana gelen cari işlemler açığının bir problem teşkil etmediği görüşü öne çıkmaktadır. Özel sektör kaynaklı ortaya çıkan cari işlemler açığı varken kamu kesiminde ciddi açıklar meydana gelmiyorsa ekonomiyi tehdit eden bir durum yoktur. Bu durum literatürde Lawson Doktrini olarak bilinmektedir. Bu görüşe göre özel sektör kaynaklı cari işlemler açığı için herhangi bir önlem alınmasına gerek yoktur (Timur ve Bilgili, 2005: 14).

Yüksek oranlarda seyreden ekonomik büyüme rakamları cari işlemler açığını da artırıcı bir etkiye sahiptir. Yüksek büyüme oranlarının olduğu ortamlarda ortaya çıkan yüksek beklenen verimlilik yüksek yatırım oranlarına sebep olur. Hızlı şekilde seyreden bir ekonomik büyüme ülkenin dış borcunun milli gelire oranında az miktarda bir artışa sebep olur. Bu yüksek büyüme oranları ülkenin dış borcunu ödeyebilme kapasitesine olumlu katkıda bulunduğundan cari işlemler açığının sürdürülebilirliğiyle ilgilidir (Timur ve Bilgili, 2005: 15).

Finansal olarak dışa kapalı olan bir ekonomide veya sabit kur rejiminin benimsendiği bir ülkede meydana gelen cari işlemler açığının ülkenin döviz rezervleriyle orantılı olması gerekmektedir. Aksi halde ülke ekonomisi ciddi kırılmalarla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak cari işlemler açığının sürdürülebilirliği açısından finansal olarak dışa açık olan veya dalgalı kur rejimini benimseyen bir ülke daha avantajlı bir konumdadır. Bu tip ülkelerde cari işlemler açığının bir sorun teşkil edip etmediği ekonomideki kırılganlıklarla alakalıdır. Serbest kur rejimlerinde ise döviz kurunun cari işlemler açığına karşı şok emici görevi bulunmaktadır (Özmen, 2004: 5-16).

Cari işlemler açığının meydana geldiği durumlarda, bu açığın finansmanı için kaynak ihtiyacı doğmaktadır. Bu açığın finansmanı için gerekli olan döviz ihtiyacı ve paralelinde cari işlemler açığının da artması ülkenin kredibilitesini düşüren bir durumdur. Bu durumda ülkeler borçlarını ödemekte zor duruma düşmektedirler. Bu durumla karşılaşılması için dış borçların ve cari açıkların ülkenin elde edebileceği döviz kaynağına göre belli seviyelerde tutulmalıdır (Timur ve Bilgili, 2005: 16).

Sermaye hareketlerinde serbestliğe sahip olan ülkelerde, dış şoklara maruz kalma olasılığı yüksek olmaktadır. Cari işlemler açığının sürdürülebilir olması için bu açıkla karşılaşan ülkelerin sermaye hareketlerinin de yüksek olması gerekmektedir. Bu ülkelere giren yüksek miktardaki sermaye dış açığı finanse etmekte ve gerekli miktarlarda ithalat yapılmasına olanak sağlayarak ülkenin krizle karşı karşıya kalmasına engel olmaktadır (Arslanoğlu, 2003: 62-70).

Cari işlemler açığının hacmi, cari işlemler açığının sürdürülebilirliği noktasında önemli bir yere sahiptir. Cari işlemler açığının milli gelire oranının yüksek olduğu ve ulusal paranın değer kazandığı ortamlarda cari işlemler açığının sürdürülebilirliği mümkün olmamaktadır (Uygur, 2001: 25).

1.3. İkiz Açıklar

İktisatçılar tarafından ilk kez 1970’li yıllarda dile getirilen ikiz açıklar teorisi, özellikle 1980’lerde ABD’de bütçe açığı ve cari işlemler açığının eş zamanlı ortaya çıkması sonucu yaygın bir şekilde araştırılmaya başlanmıştır. Bütçe açıkları ile cari işlemler açığının birbirlerini etkiledikleri durum olarak tanımlanan ikiz açıklar teorisi

1980'li yıllarda geleneksel iktisatçılar tarafından genel bir kabul görmüştür (Darrat, 1988: 880).

İkiz açıklar teorisinin varlığını test eden araştırmalarda; bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişkinin varlığı, cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişkinin varlığı, iki açık arasında karşılıklı bir ilişki varlığı ve iki açık arasında herhangi bir ilişkinin olmaması durumu gibi farklı sonuçlar elde edilmiştir (Akboşancı ve Tunç, 2002: 1-15).

1.3.1. Neo-Klasik Yaklaşım

Neo-Klasik yaklaşımın, her bireyin tüketim miktarını zamanlar arası tüketim optimizasyonuna göre belirlemesi, bireylerin beklenen yaşam sürelerinin sınırlı olması ve her zaman piyasa temizlenmesinin sağlanması şeklinde üç varsayımı bulunmaktadır. Bu varsayımların bireylerin tüketimlerini belirlemede, dolayısıyla ekonominin dinamikleri üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. 1930 yılında Irving Fisher tarafından ortaya koyulan zamanlar arası tüketim seçimi analiziyle, bireylerin tüketimlerinin sadece bugünkü gelirleriyle değil gelecekteki gelirleriyle de belirlendiğini ortaya koymaktadır. Böylece bireyler tüketimlerini yaşam sürelerini hesaba alarak belirlemektedir. Yüksek bütçe açıklarının gelecek dönemlerde de bireylere yüksek vergi oranları sunacağı gerçeği de ortaya çıkmaktadır. Neo-Klasik yaklaşıma göre, düşük miktarlardaki geçici bütçe açıkları piyasanın kendisini temizlemesi yoluyla ekonomiye zarar verici ölçüde olmamaktadır. Ancak sürekli ve yüksek bütçe açıkları, sermaye birikimini engellemekte ve ekonomiye ciddi boyutta zararlar vermektedir (Bernheim, 1989: 57-60).

1.3.2. Keynesyen Yaklaşım

Keynesyen yaklaşım, ekonomide işsizlik durumunun olabileceğini, toplumda miyopluk hipotezinin ve likidite sınırlamasının olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamlarda, Keynesyen yaklaşım Neo-Klasik yaklaşımdan farklılaşmaktadır.

Keynesyen miyopluk hipotezine göre, bireyler bugün oluşan ekonomik bir durumun gelecekteki etkilerini kestirememektedirler (Dornbusch ve Fischer, 1994: 314). Bu hipoteze göre, bugün meydana gelen bir vergi indirimi, bireylerin gelecekteki

tüketimlerinden daha çok bugünkü tüketimlerini artırıcı etkiye sahip olacaktır. Likidite sınırlaması ise, bireyleri gelecekteki tüketimlerini artırma kararı alsalar bile bugünkü borçlanma olanaklarının kısıtlı olması şeklinde değerlendirmek gerekmektedir (Mankiw, 2002: 417). Bu durum, Keynesyen görüşün savunduğu miyopluk hipotezi ve likidite sınırlaması sonucu, tüketimin harcanabilir gelirdeki değişimlere karşı yüksek derecede duyarlı olması gerçeğini ortaya koymaktadır (Bernheim, 1989: 60).

Neo-Klasik yaklaşıma göre, cari anlamda meydana gelen vergi indirimlerinin çıktıları gelecek dönemlere de yansıtacağından, bugünkü ekonomik dinamikleri etkisi zorlaşmaktadır. Keynesyen yaklaşıma göre ise bu durumun tam tersi savunulmaktadır. Ayrıca bazı Keynesyen iktisatçılar, doğru bir şekilde planlanmış bütçe açıklarının ekonominin özel sektör kısmına olumlu etkileri olduğunu savunmaktadırlar. Bütçe açıklarına sebep olan yol, köprü gibi yüksek kamu altyapı yatırımları, özel sektörün daha fazla yatırımı yapmasını ve dolayısıyla ekonomiye olumlu etkiye sebep olmasını sağlayacaktır (Eisner, 1989: 81-84).

1.3.3. Parasalcı Yaklaşım

Parasalcı yaklaşımın en önemli argümanı, bütçe açıklarının enflasyonist etkisinin ekonomi üzerindeki en ciddi etkisi olduğu argümanıdır. Dwyer (1982), bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki ilişkiyi, yüksek bütçe açıklarının toplam harcamayı artırması sonucu talep artışının fiyatlar genel düzeyindeki artış olarak açıklamaktadır.

Wagner ve Buchanan (1977), bütçe açıklarının siyasi baskılar sonucunda emisyonla kapatılarak enflasyona neden olacağını savunmuşlardır. Sargent ve Wallace (1981) da bütçe açıklarının merkez bankasını sonraki dönemlerde emisyonu gitmek zorunda bırakacağını savunmuşlardır. Miller (1983) ise emisyon yoluna gidilip gidilmemesinin, bütçe açıklarının enflasyonist etki yaratmasına etkisinin olmadığını savunmuştur. Bütçe açıkları sonucu meydana gelen faiz artışının özel yatırımların dışlanmasına sebep olacağını ve bunun da reel büyüme oranını düşüreceğini savunan Miller (1983), emisyonun devlet eliyle yapılmadığı durumlarda özel sektörün kendisinin bu emisyonu yapacağını vurgulamıştır. Barro (1979) ise diğerlerinden

farklı olarak beklenen enflasyon oranının bütçe açıklarına sebep olduğunun savunmuştur (Saleh, 2003: 10-12).

İkiz açıklar hipotezini reddeden Ricardocu yaklaşım ise açıkların birbirinden bağımsız faktörlerle oluştuğunu savunmakta ve birbirleriyle ilişkilerinin olmadığını vurgulamaktadır. Bu konu aşağıdaki başlıkta açıklanmıştır.

1.3.4. Ricardocu Yaklaşım

Ricardocu denklik hipotezi, isminden de anlaşıldığı üzere ilk kez David Ricardo tarafından ortaya çıkarılmıştır. Ancak varsayımlarından emin olmadığından dolayı kendisi bu hipotezi kabul etmemiştir. Ricardocu denklik hipotezine ilk kez geliştiren Barro (1974), yaptığı analizde Samuelson (1958) ve Diamond (1965) tarafından geliştirilen üst üste binen kuşaklar modelini kullanmıştır (Barro, 1989: 39).

Ricardocu yaklaşım, bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişkiyi ve dolayısıyla ikiz açıklar hipotezini reddetmektedir. Ricardocu denklik hipotezi, devletin bütçe açıklarını vergi veya borçlanma yoluyla finanse etmesinin bir fark oluşturmayacağını ve ortaya çıkan sonuçların aynı olacağını savunmaktadır (Romer, 2001: 537-539).

Barro (1974) bireylerin kendilerinden sonra gelecek olan kuşaklara miras bırakma düşüncelerinin varlığını belirtmiştir. Böylece bireyler sadece kendi yaşamları için öngördükleri süre için değil, gelecek nesilleri de düşünerek bir tüketim optimizasyonu yapmak zorunda kalmaktadırlar. Böylece devletin genişletici maliye politikası uygulaması, bireylerin harcama eğilimleri üzerinde herhangi bir etkiye sebep olmamaktadır (Romer, 2001: 537-539).

Barro'nun (1974) geliştirdiği bu modele karşı olan eleştiriler ise, bireylerin ömürlerinin sınırlı olmasından dolayı ölümden sonraki vergilerin önemsenmemesi, gelişmiş bir finans piyasası eksikliğinden kaynaklanan kamu kesiminin karşılaştığı faiz oranına nispeten bireylerin karşılaştıkları faiz oranının yüksek olması, gelecekteki gelirlerin ve vergilerin belli olmaması ve Ricardocu yaklaşımın tam istihdam varsayımına sahip olması şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca, bu hipotezin sürekli gelir hipotezine dayanması, sürekli gelir hipotezine yapılan eleştirilerin de

dolaylı olarak Ricardocu yaklaşımı bağladığını ortaya koymaktadır (Barro, 1989: 38-40).

2. BÖLÜM

İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİNE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI

İktisat literatüründe, bütçe açıkları ile cari açıklar arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından çeşitli yöntem ve modeller kullanılarak analiz edilmiştir. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyle alakalı ilk tartışmalar 1970’li yıllarda ABD’de başlamıştır. Bütçe açıkları ile cari açıkların o dönemde eş zamanlı ortaya çıkışı bu açıkların ikiz olup olmadığı konusunu gündeme getirmiş ve iktisatçılar tarafından bugüne kadar tartışıl原因lmıştır (Salvatore, 2006, s.1). ABD için başlayan bu araştırmalar daha sonra dünya geneline yayılmış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bu araştırmalar yapılmaya devam edilmiştir. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalarda, araştırmaların sonuçları farklılıklar kaydetmiştir. Bir kısım araştırmalar bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişkinin varlığını, bir kısım araştırmalar cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişkinin varlığını, bir kısım araştırmalar bu iki kavram arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu ve diğer bir kısım araştırmalar ise bu iki kavram arasında herhangi bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmadığını sonuç olarak ortaya koymuştur. Hatta bu sonuçlar aynı ülke için yapılan araştırmalarda bile farklı sonuçlar ortaya koymuşlardır. Bu sebepten dolayı ikiz açıklar hipotezinin genel geçerliliği konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Alttaki başlıklarda ikiz açıklar hipotezi ile alakalı dünyada ve Türkiye’de yapılmış olan çalışmalara örnekler verilecektir.

2.1. Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de ikiz açıklar ilişkisinin varlığını araştırmak için ortaya koyulan çalışmaların farklı sonuçlara ulaştığı gözlemlenmektedir. Yılmaz (1993), Başar (1999), Zengin (2000), Kutlar ve Şimşek (2001), Akbostancı ve Tunç (2002), Utkulu (2003), Yücel ve Ata (2003), Ay ve vd. (2004), Bilman ve Ergun (2004), Kasman vd. (2005), Keskin ve Yılmaz (2006), Yanık (2006), Sever ve Demir (2007), Ümit ve Yıldırım (2007), Çelik vd. (2008), Erdinç (2008), Aksu ve Başar (2009), Azgün

(2012) yaptıkları çalışmalarda bütçe açığı ile cari açıklar arasında ilişkinin varlığını ortaya koyan bulgulara ulaşırken, Bilgili ve Bilgili (1998), Kuştepe (2001), Aksu ve Başar (2005), Erkilic (2006), Tunçsiper ve Sürekçi (2011) ikiz açıklar ilişkisinin Türkiye için geçerli olmadığını savunan sonuçlara ulaşmışlardır. Ayrıca, Kılavuz ve Dumrul (2012) yaptıkları sınır testi sonuçlarına göre ikiz açıklar ilişkisinin varlığını reddederken, VAR analizi sonuçlarına göre ikiz açıklar ilişkisinin varlığını saptamışlardır. Uçal ve Bölükbaş (2013) ise cari açıklardan bütçe açıklarına doğru negatif bir ilişki tespit etmişlerdir.

Yılmaz (1993), yaptığı çalışmada Türkiye için 1987-1992 dönemine ait verileri VAR ve Granger nedensellik yöntemi kullanarak analiz etmiştir. Yaptığı çalışmada, cari açıkların sonucu olarak ortaya çıkan finansal maliyetin mali genişlemeye yol açması sonucu bütçe açıklarının etkilendiğini ortaya koymuştur. Yani cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir nedensellik tespit edilmiştir.

Bilgili ve Bilgili (1998), Türkiye için 1975-1993 dönemine ait verileri kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Regresyon analizi yöntemiyle yapılan çalışmada bütçe açığı ile cari açık arasında herhangi bir nedensellik tespit edilmemiştir. Sonuç olarak Ricardocu denklik hipotezini destekleyen bulgular elde edilmiştir.

Başar (1999), Türkiye için 1980:1-1997:12 dönemi için bütçe açığı ve cari açık verileri dışında tüketici fiyat endeksi, milli gelir, döviz kuru ve para arzı gibi değişkenleri de kullanarak bir çalışma meydana getirmiştir. VAR modellemesi kullanılarak yapılan çalışmada bütçe açıkları ile cari açıklar arasında kuvvetli olmayan çift yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Zengin (2000), Türkiye için 1987-1999 dönemine ait verileri VAR modellemesi kullanarak analiz etmiştir. İkiz açıklar hipotezinin geçerliliğini kanıtlayan bulguların elde edildiği bu çalışmada, bütçe açıklarının cari açıklar üzerindeki etkisinin doğrudan ve kuvvetli olduğuna vurgu yapılmıştır. Yapılan çalışmada, ticaret dengesi üzerinde döviz kuruna oranla bütçe dengesi ve faiz oranı daha çok etkilidir. Döviz kurunun ticaret dengesi üzerindeki etkisini, ihracatın kurdan daha ziyade ekonomideki yapısal değişikliklere bağlı olması ile açıklamaktadır.

Kuştepelı (2001), Türkiye için 1975-1995 dönemine ait Feldstein Zinciri'ni test etmek için bir çalışma yapmıştır. Johansen eşbütünleşme analizi yöntemiyle yapılan bu çalışmada Feldstein Zinciri'ni Türkiye için doğrulayacak bulgular elde edilememiştir. Bunun yanı sıra, bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişki de tespit edilememiştir. Çıkan sonuçların Feldstein Zinciri ile örtüşmemesini yapılan testler sonucunda ortaya çıkan nedenselliğin reel cari işlemler açığından reel döviz kuruna doğru çıkmasına bağlamaktadır.

Kutlar ve Şimşek (2001), 1984-2000 dönemine ait üç aylık verilerle yapılan çalışmada ECM ve Granger nedensellik analizi yöntemleri kullanılmıştır. İkiz açıklar hipotezinin geçerliliğini kanıtlayan kuvvetli bulgular elde edilen çalışmada ayrıca bu ilişkinin uzun dönemde de geçerli olduğu ispatlanmıştır. Yapılan çalışmada 1984-2000 dönemine ait verilerin kullanılmasındaki en önemli sebep, 1984 sonrasında Türkiye'de meydana gelen dış ticaret rejimi değişikliğidir.

Akbostancı ve Tunç (2002), Türkiye için 1987:1-2001:3 dönemine ait verileri ECM ve eşbütünleşme analizi yöntemlerini kullanarak değerlendirmişlerdir. Yapılan çalışmada, uzun dönemde, bütçe açığı ve cari açık arasında yönü belli olmayan bir nedensellik tespit edilirken, kısa dönemde, bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişkinin varlığından söz edilmektedir.

Utkulu (2003), Türkiye için 1950-2000 dönemine ait bütçe açığı ve cari açık verilerini ECM, eşbütünleşme analizi ve Granger nedensellik analizi yöntemleri kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Yapılan çalışmada bütçe açıkları ile cari açıklar arasında uzun dönemde çift yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koyan bulgular elde edilmiştir. Ayrıca bu çalışma, Türkiye için yapılan en uzun döneme ait verilerin kullanıldığı çalışmalardan biridir.

Yücel ve Ata (2003), Türkiye için 1975-2002 dönemine ait yıllık verileri kullanarak bir çalışma meydana getirmişlerdir. Çalışmada Granger nedensellik analizi yöntemini kullanmışlardır. Yapılan çalışmanın sonucunda, bütçe açığı cari açık arasında uzun dönemde çift yönlü nedenselliği gösteren kısmi bulgular elde edilmiştir. Yapılan nedensellik testi sonucunda, birinci gecikmede bütçe açıklarından cari açıklara

doğru, üçüncü ve yedinci gecikmede ise tam tersi yönde nedensellik tespit ederek, ikiz açıkları ilişkisinin varlığını dönemselsel olarak kabul etmişlerdir.

Ay vd. (2004), Türkiye için 1992-2003 dönemine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada Granger nedensellik analizi yöntemini kullanmışlardır. Sonuç olarak bütçe açığı ve cari açık arasından çift yönlü ilişkiyi destekleyen bulgulara ulaşılmıştır.

Bilman ve Ergun (2004), Türkiye ekonomisine ait 1960-2002 döneminin verilerini kapsayan bir çalışma ortaya koymuşlardır. Çalışmada yöntem olarak Engle ve Granger eşbütünleşme analizi yöntemlerini kullanmışlardır. Yapılan çalışmanın sonucunda, genel olarak bütçe açığı ile cari açık arasında çift yönlü bir nedenselliğin varlığını savunan araştırmacılar, 1960-1980 alt döneminde iki açık arasında bir nedensellik tespit edememişlerdir. Genel olarak 1960-2002 ve 1981-2002 dönemlerinde çift yönlü nedensellik tespit etmişlerdir.

Aksu ve Başar (2005), Türkiye için 1989:1-2003:12 dönemine ait verilerle yaptıkları çalışmada VAR modellemesi, varyans ayrıştırma analizi ve Granger nedensellik testi yöntemlerini kullanmışlardır. Yapılan çalışmada, ikiz açıklar hipotezini destekleyen bulgular elde edilememişken, cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişki tespit edilmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda, bütçe açıklarının faizleri etkilediği, ancak faiz oranlarının döviz kuru ve dış ticaret açığı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığına ulaşılmıştır.

Kasman vd. (2005), Türkiye için 1984:1-2004:3 dönemine ait cari açık, döviz kuru ve büyüme verilerini kullanarak bir çalışma meydana getirmişlerdir. Sınır testi yöntemiyle yapılan çalışmada, uzun dönemde cari açıkların ekonomik büyümeden etkilendiği sonucuna varılmıştır. Ancak Türk Lirası'nın aşırı değer kazanmasının cari açıklara neden olan en önemli faktör olduğunu ortaya koymuşlardır.

Erkılıç (2006), Türkiye için 1987-2005 dönemine ait verileri cari açığın belirleyicilerini ortaya koymak için bir çalışma meydana getirmiştir. VAR modellemesi kullanılarak yapılan çalışmada, cari açığın belirleyicileri bakımından birçok değişkenle ilişki tespit edilmişken, bütçe açığı ile ilişkisinin yönü tespit

edilememiştir. Dolayısıyla ikiz açıklar hipotezini destekleyecek sonuçlara ulaşılamamıştır.

Keskin ve Yılmaz (2006), Türkiye için 1960-2004 dönemine ait 44 yıllık verileri inceledikleri çalışmada, eşbütünleşme analizi ve Granger nedensellik analizi yöntemlerini kullanmışlardır. Cari açık ile bütçe açığı arasında çift yönlü bir nedensellik tespit eden araştırmacılar, bütçe açıklarının azaltılmasında cari açıkları azaltan yöntemlerin etkili olduğunu savunmuşlardır.

Yanık (2006), Türkiye için 1988:1-2005:2 dönemine ait üçer aylık bütçe açığı, cari açık, milli gelir, faiz oranı ve döviz kuru verilerini kullanarak bir çalışma ortaya koymuştur. Çalışmasında VAR, Granger nedensellik testi, ECM, varyans ayrıştırma analizi ve etki tepki fonksiyonları yöntemlerini kullanan araştırmacı, bütçe açıkları ile cari açıklar arasında doğrudan bir ilişki tespit edememiştir. Ancak cari açıklardan bütçe açıklarına doğru dolaylı bir ilişki tespit etmiştir.

Sever ve Demir (2007), Türkiye için 1987-2006 dönemine ait üçer aylık verileri kullanarak bir çalışma meydana getirmişlerdir. Yapılan çalışmada VAR, Granger nedensellik testi ve varyans ayrıştırma analizi yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucu olarak reel faiz oranları ve döviz kurları değişkenlerinin etkisiyle bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir nedensellik tespit edilmiştir.

Ümit ve Yıldırım (2007), Türkiye için 1987:1-2005:4 dönemine ait üçer aylık verileri kullanarak yaptıkları çalışmada Granger nedensellik testi yöntemini kullanmışlardır. Bütçe açıklarıyla cari açıklar arasında doğrudan bir ilişki tespit edememelerine rağmen, faiz oranları ve döviz kurları değişkenleri vasıtasıyla ikiz açıklar hipotezini Türkiye için geçerli kılan bulgular elde etmişlerdir.

Çelik vd. (2008), 1996:1-2006:4 dönemine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada, Türkiye ve ekonomik anlamda benzer ülkelerin (Çek Cumhuriyeti, Brezilya, Meksika, Kolombiya, Güney Afrika Cumhuriyeti) bütçe açığı ve cari açık ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada Panel eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. Analiz yapılan ülkelerin tamamında yüksek bütçe açığı ve cari açığın yanı sıra bu iki açık arasında uzun dönem ilişki tespit edilmiştir.

Erdoğan (2008), Türkiye için 1950-2005 dönemine ait verileri kullanarak bir çalışma ortaya koymuştur. Çalışmada yöntem olarak Johansen eşbütünleşme yöntemi ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Yapılan testlerin sonucu olarak bütçe açıklarından cari açığa doğru bir nedensellik tespit edilmiştir.

Aksu ve Başar (2009), Türkiye için 1994:9-2008:9 dönemine ait verileri Pesaran vd. (2001) sınır testi yöntemiyle incelemişlerdir. Yaptıkları çalışmada uzun dönemde bütçe açıklarının cari açığa sebep olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, faiz oranlarındaki artışın dış ticaret açıklarını kısa ve uzun dönemde negatif yönde etkilediği, döviz kurunun uzun dönemde dış ticaret açıklarını negatif yönde etkilediği sonuçlarına da ulaşmışlardır.

Tunçsiper ve Sürekçi (2011), yaptıkları çalışmada Türkiye'nin 1987:1-2007:3 dönemine ait verileri kullanmışlardır. Çalışmada VAR modellemesi kullanmışlardır. Yapılan çalışmanın sonucunda ikiz açıklar ilişkisini destekleyecek bulgular ulaşılamamıştır.

Azgün (2012), yaptığı çalışmada Türkiye ekonomisine ait 1980-2009 dönemine ait verileri kullanmıştır. VAR, Granger nedensellik testi ve regresyon analizi yöntemlerini kullanan araştırmacı bütçe açıklarından cari açığa doğru nedenselliği gösteren bulgular elde etmiştir.

Kılavuz ve Dumrul (2012), Türkiye için 2006:1-2010:12 dönemine ait aylık verileri kullanarak yaptıkları çalışmada sınır testi, VAR ve Granger nedensellik testi yöntemlerini kullanmışlardır. Yaptıkları çalışmanın sonucunda, sınır testine göre ikiz açıklar ilişkisini destekleyen bulgular elde edemezlerken, VAR analizi sonuçlarına göre bütçe açığı ve cari açık arasında çift yönlü bir nedensellik tespit etmişlerdir.

Uçal ve Bölükbaş (2013), Türkiye için 1996:1-2011:4 dönemine ait verileri kullanarak bir çalışma meydana getirmişlerdir. Yaptıkları çalışmada Johansen eşbütünleşme analizi yöntemini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda, cari açıklardan bütçe açıklarına doğru negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Cari açıkların % 1 yükseldiği bir durumda bütçe açıklarının % 0,12 azaldığını tespit etmişlerdir.

2.2. Diğer Dünya Ülkeleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye dışındaki ülkeler üzerine yapılan çalışmalara genel açıdan bakmak gerekirse, bu bağlamda da farklı sonuçlara ulaşan araştırmacılar bulunmaktadır. Darrat (1988), Abell (1990), Latif vd. (1990), Bachman (1992), Rosensweig ve Tallman (1993), Ahmed ve Ansari (1994), Kasa (1994), Mohammadi ve Skaggs (1996), Dibooğlu (1997), Anoruo ve Ramchander (1998), İslam (1998), Normandin (1999), Vamvoukas (1999), Kouassi vd. (2004), Baharumshah ve Lau (2005), Baharumshah vd. (2006), Corsetti ve Müller (2006), Hashemzadeh ve Wilson (2006), Kim ve Kim (2006), Salvatore (2006), Mukhtar vd. (2007), Beetsma vd. (2008), Kim ve Roubini (2008), Marinheiro (2008), Daly ve Siddiki (2009), Katırcıoğlu vd. (2009), Rault ve Afonso (2009), Siddiqui (2009), Barışık ve Kesikoğlu (2010), Holmes (2010), Lau vd. (2010), Deveci ve Değirmen (2011), Efremidze ve Tomohara (2011), Kalou ve Paleologou (2012), Ratha (2012), Forte ve Magazzino (2013), Nargeleçekenler ve Giray (2013), Saysombath ve Kyophilayong (2013) çalışmalarının sonucunda ikiz açıklar ilişkisinin varlığını ortaya koyarken, Enders ve Lee (1990), Kearney ve Monadjemi (1990), Rahman ve Mishra (1992), Kaufmann vd. (2002), Fidrmuch (2003), Onafowora ve Owoye (2006), Papadogonas ve Stournaras (2006), Datta ve Mukhopadhyay (2010) ikiz açıklar ilişkisinin varlığını tespit edememişlerdir. Ayrıca, Kulkarni ve Erickson (2001) yaptıkları çalışmada bazı ülkeler için ikiz açıklar ilişkisini kabul ederken bazı ülkeler için ikiz açıklar ilişkisinin olmadığını savunmuşlardır. Leachman ve Francis (2002) ise yaptıkları çalışmayı iki dönem halinde değerlendirmişler ve iki dönem için zıt sonuçlara ulaşmışlardır.

Darrat (1988), ABD ekonomisinin 1960:1-1984:4 dönemini ele alan, üçer aylık verilerin GSYİH'a oranlanarak elde edilen reel verilerle Granger nedensellik testi yaparak bir analiz ortaya koymuştur. Analizinde ayrıca reel üretim, enflasyon, döviz kuru, faiz oranı ve parasal taban gibi değişkenleri de kullanmıştır. Çalışmasında bütçe açıkları ile cari açıklar arasında çift yönlü bir nedensellik bulunduğunu tespit etmiştir.

Abell (1990), ABD ekonomisinin 1979:2-1985:2 döneminin verilerini VAR modeli kullanarak analiz eden bir çalışma yapmıştır. Çok değişkenli zaman serisi analizinin

kullanıldığı bu çalışmada, bütçe açıklarının cari açıkları faiz oranı ve döviz kuru aktarım mekanizmalarıyla dolaylı olarak etkilediğini ortaya koymuştur.

Enders ve Lee (1990), ABD ekonomisinin 1947:3-1987:1 döneminin verilerini VAR modelini kullanarak değerlendiren bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarında reel borçlar, reel faiz oranları ve döviz kurları gibi değişkenleri kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, bütçe açıklarının giderilmesi için yükseltilecek vergilerin, dış ticaret dengelerinde herhangi bir etkisinin olmadığını saptamışlardır. Çalışmanın sonuçları Ricardocu denklik hipotezinin geçerliliğini ortaya koymuştur.

Kearney ve Monadjemi (1990), sekiz OECD ülkesinin 1972:1-1987:4 dönemine ait verileri VAR modeli kullanarak açıklamaya çalışan bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarında üçer aylık dalgalı kur verilerini kullanmışlardır. Çalışmalarının sonucu olarak, ikiz açıklar ilişkisinin geçerliliğini ancak kısa dönemde mümkün olabileceği, bütçe açıkları ile cari açıklar arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkinin olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Latif, Zaman ve DaCosta (1990), ABD ekonomisinin 1971:1-1983:3 dönemine ait üçer aylık verilerle Granger nedensellik testini kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarında bütçe açıklarının kuvvetli bir şekilde cari açıklara sebep olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak cari açıkların bütçe açıkları üzerinde herhangi bir etkisinin olduğunu kanıtlayacak bulgular elde edememişlerdir.

Bachman (1992), ABD ekonomisinin 1974:1-1988:4 dönemine ait verileri VAR modelini kullanarak analiz eden bir çalışma yapmıştır. Bütçe açığı, yatırım, risk primi ve üretkenlik gibi değişkenleri kullanan araştırmacı, cari açık üzerinde sadece bütçe açıklarının önemli derecede etkili olduğunu tespit etmiştir. Yapılan analiz sonucunda ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini savunmuştur.

Rahman ve Mishra (1992), ABD ekonomisinin 1946-1988 dönemine ait verileri Engle ve Granger eşbütünleşme yöntemi ile ele alarak bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarının sonucunda bütçe açığı ile cari açıklar arasında bir nedensellik tespit edememişlerdir.

Rosensweig ve Tallman (1993), ABD ekonomisinin 1961:1-1989:4 dönemine ait cari açık, bütçe açığı, kamu harcamaları, döviz kuru ve faiz oranı değişkenlerini VAR modeliyle analiz etmişlerdir. İkiz açıklar hipotezini destekleyecek ölçüde bulgulara ulaşan araştırmacılar, devletin bütçe açıklarını azaltmak için yaptığı müdahalelerin cari açıkları artırdığını tespit etmişlerdir. Araştırmacılara göre, artan kamu açıkları doların değerlenmesine sebep olarak cari işlemler açığını tetiklemektedir.

Ahmed ve Ansari (1994), Kanada ekonomisinin 1973-1991 dönemine ait verileri Granger eşbütünleşme yöntemi ve hata düzeltme modeli (ECM) kullanarak değerlendiren bir çalışma yapmıştır. Yapılan analizin sonucu olarak, cari açıklar üzerinde bütçe açıklarının etkisinin yanı sıra tasarruf-yatırım açıklarının da etkisinden söz edilebileceği ortaya koyulmuştur. İkiz açıklar hipotezinin geçerliliği desteklenmiştir.

Kasa (1994), ABD için 1950-1993, Japonya için 1960-1992, Almanya için 1968-1993 dönemlerine ait verileri VAR modeli kullanarak açıklamaya çalıştığı çalışmada Japonya ve Almanya için Ricardocu denklik hipotezinin reddedilemeyeceği ortaya çıkmışken ABD için ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini ortaya koyan bulgular elde edilmiştir. Yapılan çalışmada ikiz açıkları ilişkisinin geçerliliği bireylerin planlama ufkunun süresine bağlı olarak test edilmiştir. Bireylerin planlama ufkunun uzun olması ikiz açıklar ilişkisini ortadan kaldırmaktadır. Bunun sebebi ise bireylerin uzun planlama ufkuyla gelecekteki vergileri tam anlamıyla kapitalize etmeleridir. Sonuç olarak ABD için 4 yıl, Almanya için 71 yıl ve Japonya için 31 yıl olarak çıkan planlama ufku süreleri, Japonya ve Almanya için Ricardocu denklik hipotezinin geçerliliğini ortaya koymaktadır. ABD için ise ikiz açıklar ilişkisi tespiti oluşmaktadır.

Mohammadi ve Skaggs (1996), ABD ekonomisinin 1973:1-1991:4 dönemine ait verileri kullanarak bir analiz yapmıştır. Bu analizde VAR modelini kullanmıştır. Bu çalışmada ayrıca çok değişkenli eşbütünleşmenin var olduğunu tespit ederek VECM ile modelleme yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, ikiz açıklar hipotezinin varlığını destekleyen bulgular elde edilmemiştir. Cari açığın bütçe açığının önemli ve temel bir belirleyicisi olduğu ortaya koyulmuştur.

Dibooğlu (1997), çalışmasında 1960:1-1994:4 dönemindeki ABD ekonomik verilerini kullanmıştır. Yöntem olarak VAR ve VECM modellerini kullanmıştır. Mohammadi ve Skaggs (1996)'ın yaptığı çalışmadaki gibi çok değişkenli eşbütünleşmenin varlığının tespiti yoluna gidilmiştir. Araştırmanın sonucunda, cari açığı belirleyen faktörlerden en önemlisi bütçe açığı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ticaret haddi ve reel faiz oranı değişkenleri de cari açığı belirleyen faktörler arasında bulunmaktadır.

Anoruo ve Ramchander (1998), çalışmalarında Hindistan için 1957-1993, Endonezya için 1970-1993, Güney Kore için 1967-1993, Malezya için 1960-1993 ve Filipinler için 1957-1993 dönemine ait verileri kullanmıştır. VAR modeli ile yapılan çalışmada Malezya hariç diğer ülkeler için cari açıkların bütçe açıklarına sebep olduğu sonucu çıkmıştır. Malezya için ise bütçe açığı ile cari açık arasında çift yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir.

İslam (1998), Brezilya ekonomisi için 1973:1-1991:4 dönemine ait verileri Granger nedensellik testini kullanarak incelemiştir. Yaptığı çalışmada, bütçe açığı ve cari açık arasında çift yönlü bir nedenselliğin söz konusu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Normandin (1999), çalışmasında ABD ve Kanada'nın 1950:2-1992:3 dönemine ait verilerini VAR modeli kullanarak analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda ABD ve Kanada için ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini destekleyen güçlü bulgular elde edilmiştir.

Vamvoukas (1999), çalışmasında Yunanistan'ın sürekli bütçe açığı ve cari açık verdiği 1948-1994 dönemine ait reel bütçe açığı ve reel cari açık verilerini Johansen maksimum olabilirlik yöntemi, ECM ve Granger nedensellik yöntemi kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sonucunda bütçe açıklarından cari açıklara doğru tek yönlü güçlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Kulkarni ve Erickson (2001), çalışmalarında Meksika, Hindistan ve Pakistan'ın 1979-1996 dönemine ait verilerini Granger nedensellik yöntemi ile test etmiştir. Üç ülke için üç farklı sonuca ulaşan araştırmacılar, Hindistan için ikiz açıklar hipotezinin geçerli olduğunu, Meksika için bütçe açığı ve cari açık arasında herhangi

bir nedenselliğin söz konusu olmadığını, Pakistan için ise cari işlemler hedeflemesinin varlığının söz konusu olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kaufmann vd. (2002), yaptıkları çalışmada Avusturya ekonomisine ait 1976:1-1998:4 dönemine ait verileri VAR ve VECM yöntemleri kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucu olarak ikiz açıklar ilişkisini ortaya koyacak herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Leachman ve Francis (2002), çalışmalarında ABD'nin iki farklı dönemine ait verileri (1948:1-1973:4 ve 1974:1-1992:2) çoklu bütünleşme yöntemi ve ECM yöntemi kullanarak analiz etmiştir. İki farklı dönem için farklı sonuçlar elde eden araştırmacılar, 1948:1-1973:4 döneminde ABD için ikiz açıklar hipotezinin geçersiz olduğunu tespit ederken, 1974:1-1992:2 döneminde ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini destekleyen bulgular elde etmişlerdir.

Fidrmuch (2003), çalışmasında Avustralya, Avusturya, Bulgaristan, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, Güney Kore, Meksika, Hollanda, Polonya, Slovakya, İspanya, İngiltere ve ABD için 1980-1989 ve 1990-2001 gibi iki dönemin verilerini Johansen maksimum olabilirlik testi kullanarak incelemiştir. İki dönem için de ikiz açıklar hipotezini destekleyecek bulgulara ulaşamamıştır. 1990'larda bazı ülkeler için ikiz açıklar hipotezini destekleyecek bulgular kısmen elde edilmiş olsa da uzun dönemde bu bulgular etkisini kaybetmiştir.

Kouassi vd. (2004), çalışmasında yirmiden fazla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1969-1998 dönemine ait ekonomik verilerini Johansen maksimum olabilirlik testi ve Granger nedensellik testi yöntemlerini kullanarak analiz etmiştir. Yaptığı analizin sonucu olarak ikiz açıklar ilişkisinin gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere nispeten daha güçlü olduğuna varmıştır.

Baharumshah ve Lau (2005), çalışmasında Malezya, Singapur, Tayland, Endonezya, Güney Kore, Myanmar, Nepal, Sri Lanka ve Filipinler'in 1980-2001 dönemine ait cari açık, bütçe açığı, nominal döviz kuru ve faiz oranı değişkenlerini kullanmıştır. Bu değişkenlerle Panel VAR modelini kullanarak yaptığı analizin sonucunda bütçe

açığı ve cari açık arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğuna dair güçlü bulgular elde etmiştir.

Baharumshah vd. (2006), yaptıkları çalışmada Güneydoğu Asya Birliği ülkeleri (Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland) ekonomilerinin verilerini VAR modellemesi kullanarak analiz etmişlerdir. Analizin sonuçları ülkeler arasında farklılıklar ortaya koymuştur. Filipinler ve Malezya için bütçe açığı ve cari açık arasında çift yönlü bir nedensellik tespit edilirken, Endonezya’da bu ilişkinin yönü cari açıktan bütçe açığına doğru olmuştur. Tayland için ise ilişki bütçe açığından cari açığa olacak şekilde tespit edilmiştir.

Corsetti ve Müller (2006), çalışmalarında ABD (1979:1-2005:3), Kanada (1979:1-2005:2), İngiltere (1979:1-2005:2) ve Avustralya (1979:1-2004:2) ülkelerinin verilerini VAR modellemesi kullanarak değerlendirmiştir. Analizin sonucunda dış etkilere daha kapalı olan ABD ve Avustralya için ikiz açıklar ilişkisinin zayıf olduğuna, ancak dış etkilere daha açık olan Kanada ve İngiltere için ikiz açıklar ilişkisinin geçerli olduğuna varılmıştır.

Hashemzadeh ve Wilson (2006), Mısır (1984-1998), İran (1982-2000), Ürdün (1987-2001), Kuveyt (1977-2001), Fas (1977-2003), Umman (1977-2001), Suriye (1979-1999), Türkiye (1989-2000) ve Yemen (1992-1999) ülkeleri için VAR modellemesi kullanarak yaptıkları çalışmada, Baharumshah vd. (2006)’da olduğu gibi, ülkeler arasında farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Kim ve Kim (2006), yaptıkları çalışmada Güney Kore’nin 1970-2003 dönemine ait verileri Granger nedensellik yöntemiyle test etmişlerdir. Güney Kore’deki 1997 finansal krizini de açıklamaya çalışan bu çalışmanın sonucunda cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişki tespit edilmiştir. Yaptıkları Zivot-Andrews yapısal kırılma testi sonuçlarına göre, 1997 yılında bütçe açığı ve döviz kurunda, 1985 yılında ise cari işlemler açığında kırılmalar tespit etmişlerdir.

Onafowora ve Owoye (2006), çalışmalarında Nijerya ekonomisinin 1970-2001 dönemine ait verileri Johansen maksimum olabilirlik testi, VECM ve Granger nedensellik analizi ile değerlendirmişlerdir. Cari açıklardan bütçe açıklarına doğru

bir ilişki tespit eden araştırmacılar ikiz açıklar hipotezinin geçersizliğini savunmuşlardır.

Papadogonas ve Stournaras (2006), çalışmalarında on beş Avrupa Birliği ülkesinin 1970-2003 dönemine ait verilerini Johansen maksimum olabilirlik eşbütünleşme yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda bütçe açığı ve cari açık arasında oldukça zayıf bir ikiz açıklar ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Salvatore (2006), G7 ülkeleri (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Kanada) için 1973-2005 dönemine ait verileri Mundell-Fleming yöntemi kullanarak analiz etmiştir. Yaptığı çalışmanın sonucunda G7 ülkelerini tamamı için bütçe açığı ve cari açık arasında kuvvetli bir ilişki olduğuna dair bulgular elde etmiştir.

Gürkan Yay ve Taştan (2007), yaptıkları çalışmada ABD için 1973:1-2005:4, Arjantin için 1976:1-2005:2, Brezilya için 1975:1-2005:4, Meksika için 1980:1-2005:4, Güney Kore için 1976:1-2000:3, Filipinler için 1977:1-2004:4, Tayland için 1976:1-2003:4 dönemlerine ait üçer aylık verileri ve Türkiye için 1985:1-2005:12 dönemine ait aylık verileri kullanarak bir çalışma ortaya koymuşlardır. Çalışmada Granger nedensellik testi ve varyans ayrıştırma modelleri kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda ülkeler ve dönemler bazında bulguların değiştiği gözlemlenmiştir. Tayland ve Brezilya için uzun dönemde bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişki tespit edilmiştir. Güney Kore, Arjantin ve ABD için kısa dönemde iki açık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Türkiye, Arjantin ve ABD için uzun dönemde cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir nedensellik tespit edilmiş ancak ABD için bu ilişki zayıf olarak belirlenmiştir. Güney Kore, Meksika, Filipinler, Brezilya ve Tayland için ise cari açıklardan bütçe açıklarına doğru kısa dönemde ilişki tespit edilmiştir.

Mukhtar vd. (2007), Pakistan için 1975-2005 dönemine ait verilerle yapılan çalışmada Granger eşbütünleşme yöntemi ve Granger nedensellik yöntemi kullanılmıştır. Yapılan çalışmada bütçe açığı ve cari çık arasında çift yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir.

Beetsma vd. (2008), on dört Avrupa Birliği ülkesinin cari açık ve bütçe açığı verilerinin Panel VAR yöntemiyle değerlendirildiği çalışmada, 1970-2004 dönemi için kullanılan cari açık verileri ithalat ve ihracat olarak iki farklı boyutta değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucu, bu on dört Avrupa Birliği ülkesi için ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini ortaya koyan bulgular elde edilmiştir.

Kim ve Roubini (2008), çalışmalarında ABD için 1973:1-2004:1 dönemine ait verileri VAR modellemesi kullanarak analiz etmişlerdir. Yaptıkları çalışmanın sonucu olarak bütçe açıklarının yükselmesinin cari açıkları da yükselttiği ancak döviz kurunu düşürdüğü ortaya çıkmıştır.

Marinheiro (2008), çalışmasında Mısır için 1974-2004 dönemine ait veriler Johansen maksimum olabilirlik testi, VECM ve Granger nedensellik yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizde ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğini ortaya koyacak bulgulara ulaşılamamış, ancak cari açıktan bütçe açığına doğru bir ilişki tespit edilmiştir.

Daly ve Siddiki (2009), yaptıkları çalışmada 23 OECD ülkesinin 1960-2000 dönemine ait verileri Granger nedensellik testi ile değerlendirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda 13 ülke için bütçe açığı ile cari açık arasında uzun dönem ilişki tespit edilmiştir.

Katırcıoğlu vd. (2009), çalışmalarında yirmi dört küçük ada ülkesinin 1970-2004 dönemine ait verileri Granger nedensellik testi yöntemini kullanarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca blok dışsal Wald testin de uygulandığı çalışmada cari açıklardan bütçe açıklarına doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir.

Rault ve Afonso (2009), çalışmalarında 1970-2007 dönemine ait Avrupa Birliği ülkeleri ve OECD ülkeleri verilerini Granger nedensellik yöntemi ile test etmişlerdir. Yapılan çalışmada farklı ülkeler için farklı sonuçlar elde eden araştırmacılar, Avrupa Birliği ülkeleri için ikiz açıklar ilişkisinin geçerliliğini ortaya koyarken, diğer OECD ülkeleri için cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişkinin varlığından bahsetmektedirler.

Siddiqui (2009), yaptığı çalışmada Pakistan için 1976-2008 dönemine ait verilerin VAR modellemesiyle bir değerlendirmesini ortaya koymuştur. Cari açıklardaki artışın ekonomik büyümeyi yavaşlattığını saptayan araştırmacı, dolayısıyla bütçe açıklarının artışını saptamıştır. Sonuç olarak, Pakistan için cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Barışık ve Kesikoğlu (2010), yaptıkları çalışmada Güney Afrika, Çin, Endonezya, Hindistan, İsrail, Kolombiya, Macaristan, Meksika, Mısır, Peru, Tayland ve Türkiye ekonomilerinin 1991-2007 dönemine ait verileri panel birim kök ve Granger nedensellik yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmacılar, iki açık arasında uzun dönemli çift yönlü nedenselliğin olduğuna dair bulgular elde etmişlerdir.

Datta ve Mukhopadhyay (2010), Maldivler'in 1979-2003 dönemine ait verilerin Engle ve Granger eşbütünleşme yöntemi ve Granger nedensellik yöntemi ile değerlendirilmesini içeren bir çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmanın sonucunda, ikiz açıklar hipotezini reddeden, Ricardocu denklik hipotezinin geçerliliğini kabul eden bulgulara ulaşmışlardır.

Holmes (2010), ABD için 1960:1-2007:4 dönemine ait verileri kullanarak yaptığı çalışmada bütçe açığı ile cari açıklar arasındaki ilişkiyi tespit etmek için birim kök testlerini kullanmıştır. Çalışmanın sonucu olarak ikiz açıklar ilişkisinin varlığını gösteren bulgulara ulaşmıştır.

Lau vd. (2010), yaptıkları çalışmada 1997 Asya Krizi'nin etkilediği ülkeler olan Endonezya, Güney Kore, Malezya, Filipinler ve Tayland'a ait ekonomik verileri iki dönem (1976:1-1997:2, 1997:3-2008:1) için değerlendirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, Malezya, Filipinler ve Tayland için bütçe açığından cari açığa doğru bir nedensellik tespit edilirken, Endonezya ve Güney Kore için cari açıktan bütçe açığına doğru bir ilişki tespit edilmiştir. Krizden sonraki dönemde ise Filipinler'de çift yönlü bir nedensellik oluşmuştur.

Deveci ve Değirmen (2011), ABD ve Türkiye için 2000:2-2010:4 dönemine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada eşbütünleşme analizi ve Granger nedensellik

testi yöntemleri kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda ABD için ikiz açıklar ilişkisinin varlığının destekleyen bulgulara ulaşılırken, Türkiye için net sonuçlara ulaşılamamıştır. Ayrıca, ikiz açıklar ilişkisinin var olduğu bir ülkenin krizlere karşı kırılganlığının daha yüksek olduğu yönünde yorumları da olmuştur.

Efremidze ve Tomohara (2011), yaptıkları çalışmada 42 gelişmekte olan ülkenin 1970-2004 dönemine ait verilerini kullanmışlardır. Yaptıkları birim kök testlerinin sonucu olarak daha az gelişmiş olan ülkelerde ikiz açıklar ilişkisinin varlığı ani durgunluklara sebep olurken, ikiz açıklar ilişkisinin oluşma olasılığı yıllar geçtikçe düşmektedir.

Kalou ve Paleologou (2012), Yunanistan için 1960-2007 dönemine ait verileri VECM ve Granger nedensellik testi yöntemlerini kullanarak değerlendirmişlerdir. Yapılan çalışmanın sonucu olarak cari açıklardan bütçe açıklarına doğru bir ilişki tespit edilmiştir.

Ratha (2012), Hindistan için 1998-2009 dönemine ait verileri üçer aylık ve aylık olarak değerlendirdiği çalışmada sınır testi yöntemini kullanmıştır. Uzun dönemde Hindistan ekonomisi için ikiz açıklar hipotezini destekleyecek bulgular elde edemezken, kısa dönemde ikiz açıklar ilişkisinin varlığını ortaya koymuştur.

Forte ve Magazzino (2013), 33 Avrupa ülkesi için 1970-2010 dönemine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada birim kök testleri ve Granger nedensellik testi yöntemlerini kullanmışlardır. Farklı ülkeler için farklı sonuçlar elde eden araştırmacılar, yüksek derecede bütçe açığı ve cari açık veren ülkelerde uzun dönemde bu açıklar arasında ilişki tespit etmişlerdir.

Nargeleçekenler ve Giray (2013), OECD ülkeleri için 1990-2007 dönemine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada panel eşbütünleşme yöntemini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda OECD ülkeleri için ikiz açıklar ilişkisinin varlığını ortaya koyan bulgulara ulaşmışlardır.

Saysombath ve Kyophilavong (2013), yaptıkları çalışmada Laos için 1980-2010 dönemine ait verileri kullanmışlardır. Granger nedensellik testi ve VECM

yöntemlerini kullanarak yaptıkları çalışmanın sonucu olarak Laos için ikiz açıklar ilişkisinin uzun dönemde geçerli olduğuna dair bulgulara ulaşmışlardır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIKLAR İLİŞKİSİNİ ANALİZ EDEN 1970-2012 DÖNEMİ İÇİN AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

3.1. Uygulamanın Yöntemi

Yapılan çalışmada, aşağıda detayları verilmiş olan ADF testi, genelleştirilmiş en küçük kareler testi, Phillips-Peron testi, Zivot-Andrews (1992) birim kök testi, Lee-Strazicich (2003, 2004) çift-içsel kırılma testi, frekans dağılımlı nedensellik ve Granger nedensellik testleri kullanılmıştır. Çalışmada, TC Maliye Bakanlığı veri tabanından elde edilen 1970-2012 dönemine ait Türkiye için bütçe açığı ve cari açık verilerinin logaritmik değerleri kullanılmıştır.

3.1.1. Birim Kök Testleri

Zaman serisi analizlerinde verilerin durağan olması gerekmektedir (Gujarati, 2009: 713-726). Serilerin durağan olması durumunda, söz konusu seriler geçmişe ilişkin çok az bilgi taşıyacaklardır (Enders, 1995: 239). Bir serinin zaman içerisinde ortalaması, varyansı ve kovaryansının sabit olması, geleceğe yönelik yapılacak tahminlerde önemli bir koşuldur. Durağanlığın test edilmesinde üç farklı yaklaşım vardır; Grafiksel Analiz Testi, Korelogram Testi ve Birim Kök Testi. Uygulamada durağanlığın test edilmesinde birim kök testi yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada birim kök testlerinden Genelleştirilmiş Dickey-Fuller (ADF) Testi, Genelleştirilmiş Dickey-Fuller/ Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Testi (ADF-GLS) ve Phillips-Perron Testleri ile kırılma zamanının bilinmediği tekli yapısal kırılma testlerinden Zivot-Andrews (1992) Testi ve çift yapısal kırılma testlerinden Lee-Strazicich (2003, 2004) Çift-İçsel Kırılma Testi kullanılmıştır.

3.1.1.1. ADF Testi

Dickey-Fuller (D-F) Testi, gözlenen serilerde birim kökün varlığının olup olmadığının belirlenmesinde kullanılan bir testtir. Bu yöntemin ilk olarak, D.A. Dickey ve W.A. Fuller'ın 1979 yılındaki "Journal of American Statistical Association" adlı dergide yayınlanan makalelerinde kullanılmıştır (Dickey ve Fuller, 1979: 427-431). Testin ilk çıktığı dönemden günümüze kadar çeşitli alanlarda yeterli gelmediği ve bundan dolayı eksikliklerin kapatılması için oluşturulan yardımcı yöntemler ortaya çıkmıştır.

D-F testinde $\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$, regresyonun da yer alan δ parametresinin sahip olduğu "t" değerinin Dickey-Fuller tarafından geliştirilen " τ " (tau) istatistik tablo değeri ile karşılaştırılarak, birim kökün varlığı tespit edilmektedir. Hesaplanan " τ " değerinin mutlak değeri Dickey-Fuller kritik değerlerinin mutlak değerinden büyükse, zaman serisi durağan olmaktadır. Dickey-Fuller;

Sabitsiz trendsiz Dickey-Fuller denklemi; $\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$

Sabitli trendsiz Dickey-Fuller denklemi ; $\Delta Y_t = \alpha + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$

Sabitli trendli Dickey-Fuller denklemi; $\Delta Y_t = \alpha + \beta t + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$

olmak üzere üç denklem türü ortaya koymuştur.

Dickey-Fuller test modelinin içerdiği otoregresif süreç sayısı AR (1) ve sabit bir varyansa sahip olduğu kabul edilmektedir. Ancak her zaman serisinde durum böyle olmamakta, daha yüksek mertebeden otoregresif süreç içerebilmektedir. Dickey ve Fuller (1981) hata terimleri arasında korelasyon varsa, bu sorunu aşmak için bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini bağımsız değişkenmiş gibi modele dahil ederek ADF testini önermişlerdir. Bu teste göre;

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

kritik değer δ 'nın sıfır olup olmadığıdır (Bozkurt, 2007: 39).

3.1.1.2. Phillips-Peron Testi

D-F testinin varsayımlarından biri hata terimlerinin istatistiki olarak birbirlerinden bağımsız ve sabit bir varyansa sahip olmalarıdır (Bozkurt, 2007: 41). Phillips ve Peron (1988) D-F testinin hata terimleri ile ilgili olan bu varsayımı genişleterek şu regresyonu dikkate almışlardır (Çiçek vd., 2009: 148).

$$t_{\hat{\delta}} = t_{\delta} \left(\frac{\gamma_0}{f_0} \right)^{1/2} - \frac{T(f_0 - \gamma_0)(se(\hat{\delta}))}{2f_0^{1/2}s} \quad (2)$$

Denklemden, $\hat{\delta}$ katsayı tahminini, $t_{\hat{\delta}}$ $\hat{\delta}$ 'nin t değerini, $se(\hat{\delta})$ $\hat{\delta}$ 'nin standart hatasını ve s regresyon hatasını ifade etmektedir. Ayrıca, γ_0 denklemin hata varyansını, f_0 ise sıfır frekanstan spektral hata tahminini ifade etmektedir.

3.1.1.3. Zivot-Andrews (1992) Birim Kök Testi

Zivot ve Andrews (ZA) testi, ardışık ADF test yöntemi ile örnek içindeki mümkün olan her kırılma noktası için, regresyon denklemi tahmin edilmekte ve tahmin edilen parametreler için t-istatistiği hesaplanmaktadır. Z-A Testinde zamanın bilinmeyen bir noktasında otonom ve trend fonksiyonu eğiminde tek zaman kırılmalı trend durağan hipotezine karşın, birim kök temel hipotezi test edilmektedir. Z-A testinin uygulamasında üç model tahmin edilmektedir (Yavuz, 2006: 166). Bunlar;

$$\Delta y_t = u_1 + \alpha y_{t-1} + \beta t + \theta_1 DU_t(\lambda) + \sum_{j=1}^k d_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$\Delta y_t = u_1 + \alpha y_{t-1} + \beta t + \lambda_1 DT_t(\lambda) + \sum_{j=1}^k d_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (4)$$

$$\Delta y_t = u_1 + \alpha y_{t-1} + \beta t + \theta_1 DU_t(\lambda) + \lambda_1 DT_t(\lambda) + \sum_{j=1}^k d_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (5)$$

Bu üç modelden ilki ortalama kırılma ile ilgili iken, ikincisi eğimdeki kırılmayı göstermektedir. Üçüncüsü ise yapısal bir değişimin hem ortalama hem de eğimi değiştirdiğini gösteren denklemdir. Her üç modelde de Δ fark operatörünü, ε_t

otokorelasyonsuz ve birbirlerinden bağımsız dağılımlı hata terimini, t zamanı ifade etmektedir.

3.1.1.4. Lee-Strazicich (2003, 2004) Çift İçsel Kırılma Testi

Birim kök testleri içerisinde yer alan Lee-Strazicich (2003, 2004) Çift İçsel Kırılma Testinde yapısal kırılma çift içsel olarak belirlenmektedir. Boş hipotezinde yapısal kırılma olduğunu ifade eden testin alternatif hipotezi trend durağanlığı içermektedir. Testte belirlenen yapısal kırılma sabitte tek, sabit ve trendde çift içsel kırılmaya olanak sağlamaktadır (Temurlenk ve Oltular, 2007:4).

$$y_t = \delta Z_t + e_t \quad \text{ve} \quad e_t = \beta e_{t-1} + \varepsilon_t \quad (6)$$

$Z_t = [1, t, D_t, DT_t]'$ ise düzey değerinde çift kırılma için Model AA'da D_{jt} için $t \geq T_{Bj}$ iken 1, diğer durumlarda 0 değerini alır. $Z_t = [1, t, D_{1t}, D_{2t}, DT_{1t}, DT_{2t}]'$ ise Model CC'de DT_{jt} için $t \geq T_{Bj} + 1$ iken 1, diğer durumlarda 0 değerini alır. Boş hipotez altında yapısal kırılmaları ($\beta = 1$), alternatif hipotez ise $\beta < 1$ şeklinde ifade edilir. $\tilde{S}_{t-1} = y_t - \tilde{\psi}_x - Z_t \tilde{S}_{t-1}$ ve $\tilde{\delta}; \Delta y_t$ 'nin Δz_t üzerine regrese edilmesinden bulunan katsayılar ve $\tilde{\psi}_x = y_1 - z_1 \delta$ ise Lagrange Çarpanına dayanan test istatistiği;

$$\Delta y_t = \delta' \Delta Z_t + \phi \tilde{S}_{t-1} + u_t \quad (7)$$

şeklinde elde edilir. T tane gözlem sayısı için T_{Bj} kırılma noktası olmak üzere

$$\lambda_j = T / TB_{ji} \text{ ise}$$

kırılma tarihinin bulunması için $\tilde{\tau}$ istatistiğinin minimum olduğu nokta ($LM_{\tau} = \inf_{\lambda} \tau(\lambda)$) seçilir (Moccer ve Winograd, 2006: 14-15).

3.1.2. Frekans Dağılımlı Nedensellik Testi

Geleneksel zaman dağılımlı nedensellik testleri veriler arasında ilişkiyi tespit ederken tek bir test istatistiği üretirken frekans dağılımlı nedensellik testleri frekanslar arası sonuçlar sunmaktadır. Ciner'e (2011) göre frekans dağılımlı nedensellik testi, verilerin farklı frekanslardaki etkileşimini araştırmaya izin vermekte ve geleneksel

nedensellik testlerinin bu dezavantajını ortadan kaldırmaktadır. Veriler arasındaki ilişkinin daha anlamlı bir şekilde araştırılabilmesi için frekans dağılımlı nedensellik testinin kullanılması avantajlar sağlamaktadır.

Geweke (1982) ve Hosoya (1991), $z = (x_t, y_t)$ ve z_t sonlu sıralı VAR terkinde olan iki boyutlu zaman serisi vektörünü frekans alanı yaklaşımına göre nedenselliği tespit edebilmek için ortaya koymuşlardır. Farklı frekanslarda Granger nedensellik ise şu şekilde tanımlanmıştır.

$$M_{y \rightarrow x}(\omega) = \log \left[\frac{2\pi f_x(\omega)}{|\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2} \right] - \log \left[1 + \frac{|\psi_{12}(e^{-i\omega})|^2}{|\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2} \right] \quad (8)$$

Geweke (1982) ve Hosoya (1991) spektral yoğunluğun ayrışmasına göre nedenselliğin ölçülmesini önermiştir. Otoregresif parametreler üzerinde doğrusal bir hipoteze dayanan tek bir test prosedürünü ise iki değişkenli vektör otoregresif model kullanan Breitung ve Candelon (2006) önermiştir. Bunun sayesinde test prosedürü çok boyutlu sistemleri eş bütünleşme ilişkilerini inceleyebileceği şekilde genelleştirebilecektir.

$$z_t = \Phi(L) \varepsilon_t = \begin{pmatrix} \phi_{11}(L) & \phi_{12}(L) \\ \phi_{21}(L) & \phi_{22}(L) \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \varepsilon_{1t} \\ \varepsilon_{2t} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \psi_{11}(L) & \psi_{12}(L) \\ \psi_{21}(L) & \psi_{22}(L) \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \eta_{1t} \\ \eta_{2t} \end{pmatrix} \quad (9)$$

Bu x_t 'nin spektral yoğunluğu için kullanılabilir.

$$f_x(\omega) = \frac{1}{2\pi} \left\{ |\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2 + |\psi_{12}(e^{-i\omega})|^2 \right\} \quad (10)$$

Breitung ve Candelon (2006) x_t için VAR denklemini aşağıdaki gibi göstermişlerdir.

$$x_t = \alpha_1 x_{t-1} + \dots + \alpha_p x_{t-p} + \beta_1 y_{t-1} + \dots + \beta_p y_{t-p} + \varepsilon_{1t} \quad (11)$$

$$H_0: R(\omega)\beta = 0 \quad (12)$$

ve

$$R(\omega) = \begin{bmatrix} \cos(\omega) & \cos(2\omega) & \dots & \cos(p\omega) \\ \sin(\omega) & \sin(2\omega) & \dots & \sin(p\omega) \end{bmatrix} \quad (13)$$

Nedensellik ölçüsü $\omega \in (0, \pi)$ için geleneksel F testi ile test edilebilir. Test prosedürü (2, T-2p) serbestlik derecesi ile F-dağılımı ile devam etmektedir.

3.1.3. Granger Nedensellik Testi

Granger (1969) 2 değişkenli bir nedensellik testi için şu eşitliği kullanmıştır.

$$BA_t = \alpha_{10} + \sum_{i=1}^p \alpha_{11,i} BA_{t-i} + \sum_{i=1}^p \alpha_{21,i} CA_{t-i} + \varepsilon_{1t} \quad (14)$$

$$CA_t = \alpha_{20} + \sum_{i=1}^p \alpha_{21,i} CA_{t-i} + \sum_{i=1}^p \alpha_{22,i} BA_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (15)$$

Granger Nedensellik Testi ile elde edilen sonuçlar dışsallık sınaması ile karşılaştırılmıştır. Dışsallık sınamaları, EKK ya da araç değişken yöntemine bağlı tahmin ediciler kullanmak istenildiğinde veya ilgili modele dışarıdan verilecek bir birimlik şokun etkisini değerlendirmek istenildiğinde veya bir sistem modeli tahmin etmek istenildiğinde model belirleme sorunu gibi durumlarda değişkenlerin içsel dışsal ayrımlarının yapılmasında kullanılır. Genel olarak dışsallık sınamalarında zayıf, güçlü ve süper olmak üzere üç tip dışsallık söz konusudur (Maddala, 1992: 391).

3.2. Uygulamanın Veri Seti

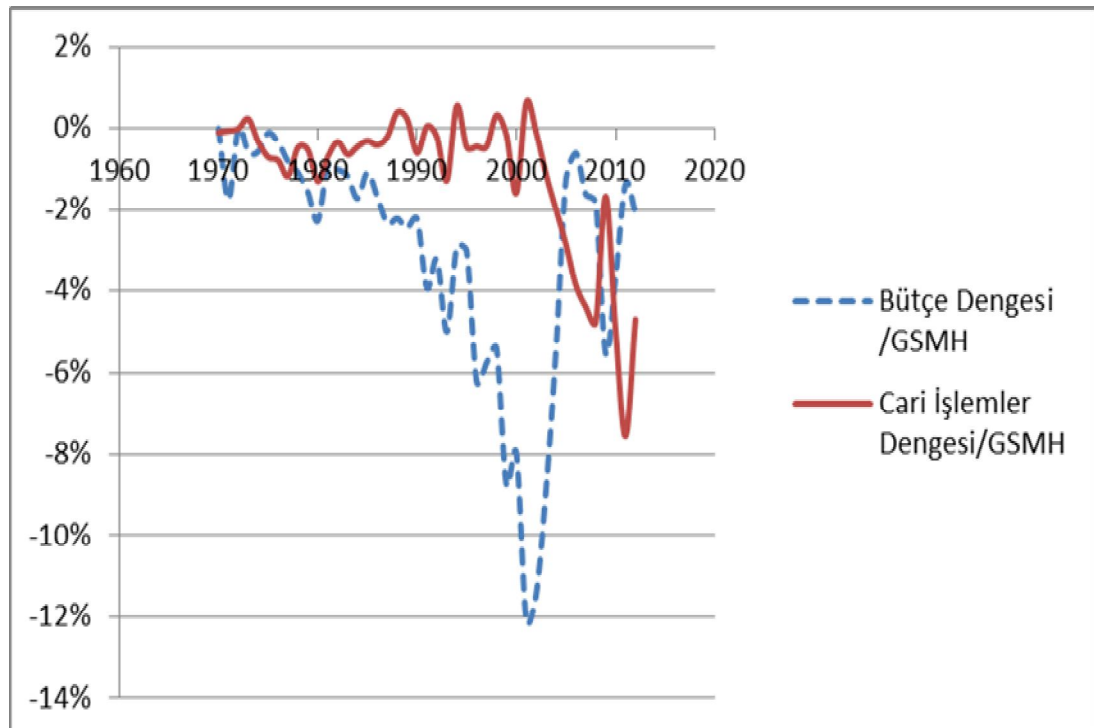
Bu çalışmada yapılan uygulamada TC Maliye Bakanlığı'nın veri tabanından elde edilen 1970-2012 dönemine ait Türkiye için bütçe açığı ve cari açık verileri kullanılmıştır. Veriler, analizlerde kullanılırken logaritmik şekilde ele alınmıştır.

Devlet, Türkiye cumhuriyetin ilanından bugüne kadar ekonomiye yön veren önemli bir etken olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında özel sektörün olmaması ya da çok zayıf olmasından kaynaklanan boşluğu dolduran devlet, 1980 sonrasında da devletin ekonomideki etkisini azaltıcı yapısal değişiklikleri tam anlamıyla gerçekleştiremediği için büyüklük olarak ekonomideki yerini hep alagelmıştır. Kamunun uyguladığı yanlış harcama politikaları, ekonomideki etkilerinin de büyük olması sebebiyle ciddi

büyükölükte bütçe açıkları meydana getirmiştir ve bugünlere kadar bir sorunsal teşkil etmiştir. 1980’li yıllara kadar uygulanan dışa kapalı birikim modelinin en önemli aktörlerinden olan KİT’ler bütçe açığı vermekte en önemli sorunken, 1980 sonrası ise faiz ve sosyal güvenlik harcamaları bütçe açıkları doğuran en önemli sebepler olarak ortaya çıkmaktadır. 1980 sonrası bütçe açığı sorununun çözümlenememesi ise yapılan kamu harcamalarının ağırlıklı olarak borçlanma yoluyla finanse edilmesine ve sürdürülebilir bir kamu geliri politikası uygulanamamasına bağılıdır.

Dış ticaret dengesi konusunda da büyük sıkıntılar yaşayan Türkiye, özellikle ithalattaki artışların ihracattaki artışların altında kalmasına engel olamamıştır. 1989 sonrasında sıcak para hareketlerinin etkisi altında kalan kur rejimi dış ticaret dengesini olumsuz etkilemiş ve çözümden uzaklaşmıştır. 1990’lı yıllarda meydana gelen büyümenin ithal edilen ara ve sermaye mallarına bağımlı olması da dış ticaret dengesini olumsuz etkileyen faktörler arasındadır (Babaoğlu, 2005: 31).

Grafik 1:1970-2012 Dönemi Türkiye İçin Bütçe Açığı ve Cari Açık

1991 yılındaki Körfez Savaşı’nın etkisiyle iç talep daralmıştır ve döviz kurları bir önceki yıla göre kısmen yükselmiştir. Böylece ihracatta olumlu bir hareketlenme

gelişirken ithalat da bir azalma oluşmuştur. 1991’de ihracat % 4,9 artmış, ithalat ise % 5,6 azalmıştır. Aynı yıl Türkiye 250 milyon \$ cari fazla vermiştir. Ancak aynı yıl alınan erken seçim kararı sonucu meydana gelen yüksek kamu harcamaları sonucu ülke gayri safi milli hasılanın % 5,3’ü oranında bütçe açığı vermiştir.

1994 yılında hükümetin kriz sonrası aldığı daraltıcı maliye politikaları kararı ancak 1995 yılının ikinci çeyreğine kadar sürdürülebilmiştir. 1995 yılında üç ay vadeli hazine bonoları % 50 gibi yüksek bir faiz oranıyla halka arz edilmiştir. Bu bonoların geri ödenmesi döneminde çok büyük sıkıntılarla karşılaşan kamu kesimi yeniden borçlanmaya gitmiştir ve faiz harcamaları hızla büyümüştür. Buna ek olarak 1995 sonunda alınan erken seçim kararı da Türkiye’de alışlageldik bir şekilde seçim ekonomisine yönelimi artırmıştır ve kamu harcamaları artış göstermiştir. Bu şartlarda ülke 1996 yılında gayri safi milli hasılanın % 8,3’ü kadar bütçe açığı vermiştir. Aynı dönemde Türkiye ile AB arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması’nın daha çok ithalatı artırıcı etkisi 1996 yılında gayri safi milli hasılanın % 1,3’ü kadar cari açık vermesine sebep olmuştur.

Türkiye 2000’li yıllara IMF’nin desteğiyle uygulamaya koyulan 36 aylık bir program olan Döviz Kuru Çıpasına Dayalı Enflasyonu Düşürme Programı ile girmiştir. Bütçe açıklarının azaltılmasını faiz dışı fazla verme yoluyla başarmaya çalışan program ilk 10 ay olumlu bir şekilde uygulansa da özelleştirme ve yapısal reformlardaki gecikmeler programı sekteye uğratmıştır. Bu ortamda Kasım 2000’den itibaren ülkede likidite krizi Şubat 2001’de son noktasına ulaşmıştır (Şen ve Sağbaş, 2004: 144-145). 2001 sonrası dönemde ise istikrarlı bir şekilde ulusal paranın değer kazanması sonucu cari açık verme oranları artmıştır. Ancak 2001 sonrası uygulanan sıkı maliye politikaları kamu kesiminde disiplini artırmıştır ve bütçe açığı oranları düşüşe geçmiştir.

3.3. Uygulamanın Bulguları

1970-2013 dönemine ait Türkiye için cari açık ve bütçe açığı verileri kullanılarak, adı geçen dönemde Türkiye için ikiz açıklar ilişkisinin araştırıldığı bu çalışma için bulunan tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	BA	CA
Gözlem	43	43
Ortalama	-0.031127	-0.011456
Maksimum	0.0001	0.006376
Minimum	-0.120871	-0.075526
Standart Sapma	0.030092	0.017814
Çarpıklık	-1.44	-1.85
Basıklık	4.39	5.94
Jarque-Bera	18.37924	40.186697
[Prob]	[0.0001]	[0.0000]

Yukarıdaki tabloda gösterilen tanımlayıcı istatistiklere göre 1970-2012 dönemine ait yıllık bütçe açığı ve cari açık verilerinin gayri safi milli hasılaya oranlarının ortalamaları sırasıyla -0,031127 ve -0,011456 olarak ortaya çıkmıştır. Standart sapma değeri bütçe açıklarında cari açıklara göre daha yüksek çıkmıştır. İki serinin olasılık dağılımındaki asimetriyi gösteren çarpıklık katsayısı her iki serinin de sola çarpık olduğu sonucunu göstermektedir. Dağılım eğrisinin kuyruk dağılımını gösteren basıklık katsayısına göre ise her iki seri de dik bulunmuştur.

Her iki değişkenin de düzey değerlerinde yapılan ADF ve PP sabitli ve sabitli/trendli testlerinde durağan oldukları, düzey değerlerinde yapılan DF-GLS testinde ise sadece CA değişkenin sabitli/trendli testinde durağan olduğu gözlemlenmiştir. Her iki değişken için de fark alma işlemi yapılarak;

$$Y_t = pY_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$Y_t - Y_{t-1} = pY_{t-1} - Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\Delta Y_t = (p - 1)Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$= (\delta - 1)Y_{t-1}, \delta = \rho - 1$$

olmak üzere, ρ katsayısının 1'e eşit veya 1'den büyük olması, yani δ katsayısının 0'a eşit veya büyük olması test edilmektedir. Fark alma işlemindeki amaç eğilimi durağan bir süreç mi yoksa farkı durağan bir süreç mi olduğunu tespit etmektir (Gujarati, 2009: 723).

Her iki değişkenin birinci farkı alındığında yapılan ADF ve PP sabitli ve sabitli/trendli testlerinde durağan oldukları, DF-GLS testinde ise sadece BA değişkeninin sabitli ve sabitli/trendli testinde durağan olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3: Birim Kök Testi Sonuçları

		ADF	DF-GLS	PP
Düzey Değerleri	Değişkenler			
Sabitli Model	BA	-2.021 (0)***	-1.770 (0)	-2.145 (2)*
	CA	1.188 (2)***	0.966 (2)	-1.343 (3)***
Sabitli ve Trendli Model	BA	-1.950 (0)**	-2.077 (0)	-2.163 (2)*
	CA	0.087 (2)***	-0.622 (2)**	-2.605 (3)***
Birinci Farklar				
Sabitli Model	BA	-6.256 (0)***	-5.383 (0)*	-6.256 (0)***
	CA	-8.478 (1)***	-7.054 (1)	-9.01 (3)***

Sabitli ve Trendli Model	BA	-6.189 (0)***	-6.153 (0)**	-6.189 (0)***
	CA	-9.023 (1)***	-7.098 (1)	-45.422 (6)***

Not: DF-GLS testi için, %1 ve %5 anlam seviyelerinde trendden arındırılmış kritik değerler sırasıyla - 2,591 ve - 1,944'tür. %1 ve %5 anlam seviyelerinde trend asimptotik kritik değerler sırasıyla - 3,602 ve - 3,1772'dir.

ADF testi için kritik değerler %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde sırasıyla -3,48, - 2,88 ve -2,58'dir. Trend kritik değerler ise %1, %5 ve %10 anlam seviyeleri için sırasıyla -4,0, -3,4 ve -3,1'dir.

PP testi için kritik değerler %1, %5 ve %10 anlam seviyeleri için sırasıyla -3,483, - 2,884 ve -2,579'dur. Trend kritik değerler ise %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde sırasıyla -4,033, -3,446 ve -3,148'dir.

Zivot ve Andrews (1992) Perron'un dışsal kırılma noktası varsayımını eleştirmişler ve Perron'un kullandığı verileri kullanarak trend fonksiyonunda tahmini bir kırılmaya izin veren alternatif hipotezi altında, yeni bir birim kök test yöntemi geliştirmişlerdir. Zivot ve Andrews testindeki gibi yapısal kırılmanın içsel kabul edilmesi daha uygun görülmekte, böylece Zivot-Andrews (1992)testi Perron testine göre üstünlük arz etmektedir. Bu üstünlüğünden dolayı bu çalışmada da Zivot-Andrews (1992)testi tercih edilmiştir.

Tablo 4: Zivot-Andrews (1992) Birim Kök Testi Sonuçları

	Model A		Model C	
Değişkenler	Min T-stat	Kırılma	Min T-stat	Kırılma
BA	-3.5414	1998 (8)*	-6.2974	2000 (3)*
		[-2.4631]**		[5.5223]**
CA	-2.1718	2005 (1)*	-5.1469	2005 (1)*
		[-2.4747]**		[-2.0563]**

Not: Parantez içindeki değerler Akaike Bilgi Kriteri tarafından seçilen gecikme sayısını göstermektedir. Modeller için Zivot ve Andrews (1992)'den alınan kritik değerler Model A'da %1 ve %5 anlam seviyeleri için sırasıyla -5,34 ve -4,80'dir. Model C'de %1 ve %5 anlam seviyeleri için sırasıyla -5,57 ve -5,08'dir.

İki modelin her biri boş hipotezinin altında bir kırılma ile birim köke sahiptir. Kukla değişkenler sıfır hipotezinin altında regresyonla birleştirilir. Alternatif hipotez durağan süreçte kırılma trendidir. Test sonucunda bulunan t istatistiğinin mutlak değeri Zivot-Andrews'un (1992) elde ettiği kritik değerlerden küçükse, birim kök sürecini ifade eden boş hipotez kabul edilir.

Zivot-Andrews (1992) birim kök testi sonuçlarına göre 1998, 2000 ve 2005 yıllarında kırılmalar tespit edilmiştir. 1997 yılında Asya'da başlayan ve 1998 yılında Rusya'ya da etkisi altına alan kriz Türkiye'yi de çok ciddi bir şekilde etkilemiştir. Tüm gelişmekte olan ülkelerde sermaye çıkışına sebep olan bu finansal kriz sonucunda faizler genel seviyesi ciddi miktarda yükselme göstermiştir. Bütçe harcamalarının milli hasılanın % 29,18'e ulaştığı 1998 yılında bütçe açığının milli gelire oranı bir önceki yıla göre % 4,43 oranında artış göstermiştir (DPT, 1999 yılı programı, 1-16). 2000 yılında IMF ile ortaklaşa yürütülen program sayesinde yılın ilk dokuz ayında kamu gelirleri bir önceki yıla göre % 98,1 artış göstermiştir. Dışarıdan borçlanma olanaklarının artması ve özelleştirme çalışmaları hazinenin borçlanma maliyetini ciddi anlamda düşürmüştür. Bir önceki yıl % 111,1 olan iç borçlanma faiz oranı 2000

yılında % 37,9 seviyesine kadar gerilemiştir. Geçmiş yıllara göre nispeten olumlu göstergelerle gelişen 2000 yılında pozitif bir kırılma söz konusudur. 2002 yılından itibaren başlayan büyüme süreci 2005 yılında da devam etmiştir. 2005 yılına kadar hızla gerileyen bütçe açıkları sıkı maliye politikaları sayesinde gerçekleşmiştir ve böylece faizler genel seviyesi düşüş göstermiştir. Bu durum özel sektörü yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Böylece ithalata olan eğilim artmıştır. Bu durum dış ticaret dengesi ve cari işlemler dengesi seviyelerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo 5: Lee-Strazicich (2003, 2004) Çift-İçsel Kırılma Testi Sonuçları

Değişkenler	Model AA			Model CC		
	Min. t stat.	Kırılma 1	Kırılma 2	Min. t stat	Kırılma 1	Kırılma 2
BA	-3.1995	2001 (0)* [-1.1027]**	2004 (0)* [2.9291]**	-7.5771	1995 (3)* [-2.122]**	2003 (3)* [5.3259]**
CA	-3.5620	2002 (7)* [1.156]**	2008 (7)* [5.884]**	-8.017	1985 (1)* [4.7494]**	2003 (1)* [-6.3595]**

Not: Parantez içindeki değerler Akaike Bilgi Kriteri tarafından seçilen gecikme sayısını göstermektedir. Kritik değerler Model AA için %1 ve %5 anlam seviyelerinde sırasıyla -4,54 ve -3,842'dir. Model CC için ise %1 ve %5 anlam seviyelerinde sırasıyla -5,82 ve -5,74'tür. Optimal gecikme uzunluğu 3 olarak alınmıştır.

Lee-Strazicich (2003, 2004) çift içsel kırılma test sonuçlarına göre 1985, 1995, 2001, 2002, 2003, 2004 ve 2008 yıllarında kırılmalar tespit edilmiştir. 1995 yılında daraltıcı maliye politikaları uygulanmıştır. Aynı yıl bütçe açığının milli gelire oranı bir önceki yıla göre artış göstererek % 4,01 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılında

meydana gelen ülkenin tarihinde karşılaştığı en büyük krizde ülke çok ciddi bir likidite sorunu yaşamıştır. 2001 yılında bütçe açığının milli gelire oranı bir önceki yıla göre % 50 artış göstererek %12 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Test sonuçlarına göre kırılmanın tespit edilmesinin en önemli sebebi bu ciddi artıştır. 2001 yılında değer kaybeden Türk Lirası ihracat anlamında rekabet gücü vermiştir. Bu bağlamda 2001 yılında ve takip eden yıllarda ihracat oranlarında artış ve cari açık oranlarında azalma meydana gelmiştir. 2008 yılında dünyada meydana gelen keskin ekonomik küçülme Türkiye’yi de etkilemiş ve makroekonomik göstergelerde olumsuz yansımalar sebep olmuştur.

Tablo 6: Alternatif Kriterlere göre Optimal Gecikme Uzunluğu Seçimi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	163.8199	NA	3.31e-07	-9.246.851	-9.157.974	- 9.216.171
1	202.0001	69.81528	4.69e-08	-1.120.001	-1.093.338	- 1.110.797
2	203.5162	2.598971	5.42e-08	-1.105.807	-1.061.368	- 1.090.467
3	216.7635	21.19565*	3.22e-08	-1.158.648	- 10.96435*	- 1.137.172
4	222.6579	8.757450	2.93e-08	-1.169.474	-1.089.484	- 11.41861*
5	227.3606	6.449411	2.87e-08*	-11.73489*	-1.075.724	- 1.139.741
6	229.4690	2.650572	3.30e-08	-1.162.680	-1.047.140	- 1.122.796
7	230.2594	0.903300	4.14e-08	-1.144.339	-1.011.024	- 1.098.319
8	233.6981	3.536941	4.54e-08	-1.141.132	-9.900.410	- 1.088.975

Not: * optimal gecikme uzunluklarını göstermektedir. LR %5’te ardışık modifiye edilmiş LR test istatistiği, FPE son tahmin hatası, AIC Akaike bilgi kriteri, SC Schwarz bilgi kriteri, HQ Hannan-Quinn bilgi kriteri

VAR modelinde, içsel değişkenlerin tümü kendi gecikmeli değerleri ve diğer değişkenlerin gecikmeli değerleri ile açıklandıkları için gecikme uzunluklarının belirlenmesi şarttır. Ayrıca gecikme uzunlukları tespiti için yapılan analizlerde

otokorelasyon sorunu ile karşılaşılabilineceğinden, otokorelasyon testinin de yapılması gerekmektedir. Tablo 6' de gecikme uzunluğunun seçiminin sonuçları yer almaktadır.

Daha önce 14 ve 15 nolu vektör otoregresyon modellerinde bütçe açığının bağımlı değişken olarak yer aldığı otoregresif modelde boş hipotez $\sum_{i=1}^p \alpha_{21i} CA_{t-i} = 0$ şeklinde olup cari açıktan bütçe açığına Granger nedenselliğinin olmadığını göstermektedir.

Alternatif hipotez ise $\sum_{i=1}^p \alpha_{21i} CA_{t-i} \neq 0$ şeklinde olup cari açıktan bütçe açığına Granger nedenselliğinin olduğunu ifade etmektedir. Cari açık değişkeninin bağımlı değişken olarak yer aldığı otoregresif modelde ise boş hipotez $\sum_{i=1}^p \alpha_{22,i} BA_{t-i} = 0$ şeklinde olup bütçe açığından cari açığa nedenselliğinin olmadığını

göstermektedir. Alternatif hipotez ise $\sum_{i=1}^p \alpha_{22,i} BA_{t-i} \neq 0$ şeklinde olup bütçe açığından cari açığa Granger tipi nedenselliğinin olduğunu göstermektedir. Alternatif hipotezin kabul edilmesi ikiz açıklar hipotezi destekler sonuçlar vermektedir. Karar aşamasında Wald test istatistiklerine dayalı olarak elde edilen olasılık (prob) değerleri eğer baz alınan %1 için 0.01 , %5 için 0.05 ve %10 için 0.1 değerlerinde küçük olması durumunda nedenselliğinin olmadığı sıfır hipotezi reddedilir ve nedenselliğinin olduğu alternatif hipotez kabul edilir.

Tablo 7: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	Wald	Prob
CA $\nrightarrow$ BA	0.948211	0.8138
BA $\nrightarrow$ CA	6,796039	0,0787

Tablo 7'de yer alan sonuçlara göre cari açıktan bütçe açığına doğru Granger nedensellik bulunmamaktadır. Ancak bütçe açığından cari açığa doğru %10 anlam

seviyesinde Granger nedensellik bulunmaktadır. Türkiye ekonomisinde 1980 öncesinde ithal ikamasine dayalı büyüme, 1980-2000 yılları arasında ihracata dayalı büyüme, 2000 yılından sonra ise cari açığa dayalı büyüme stratejisi izlenmiştir. Söz konusu politikaların doğası gereği bütçe açıkları verilmiş ve vergi gelirleri ithalata bağımlı hale gelmiştir. Süreç sonunda yurtiçi özel tasarruflar düşmüş, kamu tasarruflarına olumsuz yansımış ve dolayısıyla bütçe açıkları verilmiştir. %10 anlam seviyesinde bütçe açıklarından cari açığa doğru Granger nedensellik çıkması daraltıcı maliye politikası ile bütçe açığının azaltılmasının cari işlemler açığını azaltabileceği sonucunu doğurmaktadır. Analiz edilen periyot boyunca Türkiye ekonomisinin üretim yapısının ithal hammadde, ara ve yatırım mallarına dayalı olması nedeniyle bütçe açıklarının oluşması kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında 2000’li yıllara kadar bütçe açığının azaltılması düşük büyüme oranlarını, bütçe açığının artırılması ise yüksek büyüme oranlarını beraberinde getirmiştir. Baharumshah ve Lau’ya (2005) göre gelişmekte olan ülkelerin dış borç oranlarının yüksekliği bütçe açığından cari açığa doru pozitif yönlü bir nedenselliği beraberinde getirmektedir. Olası bir dış borç stok yüksekliği ve bunun yarattığı yüksek kamu kesimi borçlanma gereği beraberinde yüksek faiz oranlarını getirmektedir. Yüksek faiz oranları ile birlikte yurtdışından kısa vadeli sermaye hareketlerinin artması ulusal parayı değerlendirmiştir. Reel döviz kurunun değer kazanması ile ithalat artmış ve sonuçta bütçe açığından cari açığa bir nedensellik ortaya çıkarmıştır.

Tablo 8: Frekans Dağılımlı Nedensellik Testi Sonuçları

BA ‘dan CA							CA ‘dan BA					
	Uzun Dönem		Orta Dönem		Kısa Dönem		Uzun Dönem		Orta Dönem		Kısa Dönem	
α	0.01	0.05	1.00	1.50	2.0	2.50	0.01	0.05	1.00	1.50	2.00	2.50
	0.937	0.9198	0.5998	0.8753	4.9911*	6.1005*	0.2533	0.2575	0.8276	1.5007	7.5047*	4.8191*

1970 ile 2012 arası olarak ele alınan dönemde 42 gözlem bulunmakta ve vektör otoregresyon modelinde kullanılan gecikme uzunluğuna bağlı olarak F tablo değeri yaklaşık olarak 3.28’dir. Eğer F tablo değeri, hesaplanan F istatistiğinden büyükse değişkenler arasında nedenselliğin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Tablo 8’de yer

alan F istatistik değerlerine göre sadece frekans alanının 2.00 ve 2.50 olduğu kısa dönemde bütçe açığı ile cari açık arasında çift yönlü nedensellik bulunmaktadır. Uzun dönemde ise iki açık arasında herhangi bir nedensellik söz konusu değildir. Yani uzun dönemde Türkiye için Ricardocu denklik yaklaşımının geçerlidir sonucuna ulaşılmıştır. Daha önce ifade edildiği üzere ikiz açık hipotezi bütçe açığındaki artışın cari açığı artıracadı ve bu ilişkiye dayanarak yükselen cari açığın tekrar bütçe açığını artıracadı tezi üzerine kuruludur. Türkiye’de kamu bütçesinin dolaylı vergilere dayalı olması, bütçe açığının ithalata bağımlı olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda cari açığın azaldığı dönemlerde bütçe açığının artacağı anlamına gelmektedir. İçin özünde ise bütçe açığı direkt olarak cari açığı etkilemekte ancak cari açık ise bütçe açığını dolaylı olarak etkilemektedir.

SONUÇ

İkiz açıklar olgusu 1970’li yıllarda ABD’de tartışılmaya başlanmış ve bugünlere kadar tüm dünya ülkelerindeki iktisatçılar tarafından tartışılmaya ve araştırılmaya devam edegelmiştir. Bu çalışmada da ikiz açıklar hipotezinin geçerliliği 1970-2013 dönemine ait TC Maliye Bakanlığı’ndan elde edilen yıllık bütçe açığı ve cari açık verileri ışığında Türkiye için araştırılmıştır. Tezin birinci bölümünde bütçe açığı ve cari açık kavramları hakkında bilgiler verildikten sonra dünyada ve Türkiye’de bu alanda yapılmış olan çalışmaların taraması yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda elde edilen kısa dönemde ikiz açıklar hipotezinin geçerliliği sonucuna; Başar (1999), Zengin (2000), Kutlar ve Şimşek (2001), Akbostancı ve Tunç (2002), Utkulu (2003), Yücel ve Ata (2003), Ay vd. (2004), Bilman ve Ergun (2004), Keskin ve Yılmaz (2006), Ümit ve Yıldırım (2007), Çelik vd. (2008), Kılavuz ve Dumrul (2012) da ulaşmışlardır.

Tezin üçüncü bölümünde ise 1970-2013 dönemine ait Türkiye için yıllık bütçe açığı ve cari açık verileri kullanılarak bir ampirik çalışma yapılmıştır. Çalışmada ADF, ADF-GLS, Phillips-Peron testi (1988), Zivot-Andrews (1992) testi (1992), Lee-Strazicich (2003, 2004) çift-içsel kırılma testi, Granger nedensellik testi ve frekans dağılımlı nedensellik testi kullanılmıştır.

Yapılan çalışmada kısa dönemde hem bütçe açıklarından cari açıklara doğru hem de cari açıklardan bütçe açıklarına doğru çift yönlü bir nedensellik olduğu tespit edilmiştir. Bütçe açıklarından cari açıklara doğru olan ilişkinin sebebi yüksek bütçe açıklarının faiz oranlarını artırması sonucu ülkeye giren yabancı sermaye girişidir. Yüksek bütçe açıklarının sebep olduğu yüksek faiz oranları Türkiye’de uzun yıllar sermaye girişini artırmıştır. Bu da kurun düşmesine ve dolayısıyla ithalatın artıp ihracatın azalmasına sebep olur. Böylece bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişki söz konusu olmaktadır. Türkiye çalışmanın uygulandığı dönemin çok büyük bir kısmında yüksek dış borçlarla karşı karşıya kalmıştır. Dış borçların geri ödenmesi durumunda cari açık artma eğilimine girmektedir. Döviz kurlarını artıran cari açık dış borcun TL cinsinden değerinin artmasına sebep olur. Dış borcun ödenmesi

durumunda kamu harcamalarının ciddi miktarda artması bütçe açıklarını artırmaktadır. Böylelikle yüksek dış borçları olan Türkiye için kısa dönemde cari açıklar bütçe açıklarına sebep olmaktadır.

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak devamlı yüksek büyüme oranları istemi olan bir ülkedir. Ancak ülkenin içinde bulunduğu şartlarda bu büyümeyi gerçekleştirmesi bazı bedelleri ödemesine sebep olmaktadır. Türkiye yüksek büyüme oranlarına ulaşmak için üretimi artırmak ve sanayileşmek zorundadır. Sanayileşme konusunda hammadde ve yüksek teknolojik makine sıkıntısı içerisinde olan ülkenin ithalatının yüksek olması ve zaman içerisinde yükselmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla cari açıklar bu şartlar altında Türkiye için kısa dönemde çözülebilecek bir sorun gibi görünmemektedir. Ancak ithalatına bağımlı olunan malların Türkiye içinde üretilmesini teşvik edecek yeni düzenlemeler bu durumu tersine çevirecek etkenlerden en önemlisidir.

Cari açıkları etkileyen önemli faktörlerden kur rejiminin ise çoğu iktisatçı tarafından benimsenen esnek kur rejimi olması Türkiye için olumlu olarak görünmektedir. Ancak gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi finansal yapısı zayıftır. Bu zayıflıktan dolayı esnek kur rejimi belirsizliği artıracığından dolayı kriz dönemlerinde ekonomik savunma araçları zayıflayacaktır. Yani yüksek cari açıklarla karşı karşıya olan ülkede hem esneklik hem de güvenilirliğin ön planda olduğu bir kur rejimi izlenmelidir. Böylece yüksek bütçe açıklarının da en önemli sebeplerinden olan yüksek cari açıklarına çözüm yolları bulunacaktır.

Türkiye'de cari açıkların yüksek olmasının en önemli sebepleri büyüme istemine bağlı olarak yüksek olan ithalat miktarı ve enerji üretimi için gerekli olan hammadde ithalatıdır. Yani çözümlenebilecek sorunlar olsalar bile zorunluluk halinde ortaya çıkan durumlardır. Ancak bütçe açıkları kamu kesiminin yaptığı harcamaların uzun yıllar boyunca plansız bir şekilde kamu gelirlerinden fazla olması durumudur. Bu durum ülkede özellikle 2000'li yıllara kadar kronik hale gelmiştir. Yüksek olan bütçe açıkları bir sonraki yıl vergiler üzerinde artma baskısına sebep olmuştur ve ekonomiye ciddi zararlar vermiştir. Yüksek bütçe açıkları sonucu oluşan devamlı

yükselen vergi oranları ülkede büyümeyi negatif yönde etkileyen bir faktör olarak uzun yıllar boyunca ortaya çıkmıştır. Kısacası, cari açıkların ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için yapılan uygulamaların yanında kamu harcamalarında da disiplinin oluşması ülkenin hem yüksek büyüme oranlarına ulaşmasını hem de bu durumun istikrarlı bir şekilde devam etmesini sağlayacaktır. Bu yüzden ödemeler bilançosuna yönelik uygulanmak istenen politikaların kamu bütçe dengesi üzerindeki etkileri de göz önüne alınmalıdır.

EKLER

Ek-1

ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM	YÖNTEM	SONUÇ
Yılmaz (1993)	Türkiye (1987-1992)	VAR, Granger nedensellik testi	Cari açık bütçe açıklarına sebep olmaktadır.
Bilgili ve Bilgili (1998)	Türkiye (1975-1993)	Regresyon analizi	Bütçe açığı ve cari açık arasında ilişki yoktur.
Başar (1999)	Türkiye (1980:1-1997:12)	Vektör otoregresyon analizi	Bütçe açıkları ve cari açıklar arasında çift yönlü ilişki vardır.
Zengin (2000)	Türkiye (1987-1999)	VAR, Varyans ayrıştırma analizi, Etki tepki fonksiyonları	İkiz açıklar ilişkisi vardır.
Kuştepelı (2001)	Türkiye (1975-1995)	Johansen eş bütünleşme testi, Nedensellik analizi	Bütçe açıklarından cari açılara doğru bir ilişki yoktur.
Kutlar ve Şimşek (2001)	Türkiye (1984:4-2000:2)	ECM, Granger nedensellik analizi	Cari açık ve bütçe açığı arasında çift yönlü ilişki vardır.
Akbostancı ve Tunç (2002)	Türkiye (1987:1-2001:3)	Eş bütünleşme analizi, ECM	Bütçe açığı ve cari açık arasında uzun dönemde ilişki vardır.

Utkulu (2003)	Türkiye (1950-2000)	Eş bütünleşme analizi, ECM, Nedensellik analizi	Cari açık ve bütçe açığı arasında çift yönlü ilişki vardır.
Yücel ve Ata (2003)	Türkiye (1975-2002)	Granger nedensellik analizi	Cari açık e bütçe açığı arasında uzun dönemde ilişki vardır.
Ay vd. (2004)	Türkiye (1992-2003)	Granger nedensellik testi	Cari açık ve bütçe açığı arasında çift yönlü ilişki vardır.
Bilman ve Ergun (2004)	Türkiye (1960-2002)	Eş bütünleşme analizi, Engle ve Granger eş bütünleşme analizi	Bütçe açığı ve cari açık arasında çift yönlü ilişki vardır.
Aksu ve Başar (2005)	Türkiye (1989:1-2003:12)	VAR, Granger nedensellik testi, Varyans ayrıştırma analizi	İkiz açıklar geçerli değildir.
Kasman vd. (2005)	Türkiye (1984:1-2004:3)	Sınır testi	Cari açıklarla ekonomik büyüme arasında uzun dönemde ilişki vardır.
Erkılıç (2006)	Türkiye (1987-2005)	VAR	İkiz açıklar ilişkisi yoktur.
Keskin ve Yılmaz (2006)	Türkiye (1960-2004)	Eş bütünleşme analizi, Granger	Cari açık ve bütçe açığı arasında çift yönlü ilişki vardır.

		nedensellik testi	
Yanık (2006)	Türkiye (1988:1-2005:2)	VAR, Granger nedensellik testi, ECM, Varyans ayrıştırma analizi, Etki tepki fonksiyonları	Cari açıkların bütçe açıkları üzerinde dolaylı etkisi vardır.
Sever ve Demir (2007)	Türkiye (1987-2006)	VAR, Granger nedensellik testi, Etki tepki fonksiyonları, Varyans ayrıştırma analizi	Bütçe açıkları faiz oranını artırarak cari açığa neden olmaktadır.
Ümit ve Yıldırım (2007)	Türkiye (1987:1-2005:4)	Granger nedensellik analizi	İkiz açıklar ilişkisi vardır.
Çelik vd. (2008)	Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Brezilya, Meksika, Kolombiya, Güney Afrika Cumhuriyeti (1996:1-2006:4)	Panel eş bütünleşme analizi	Cari açık ve bütçe açığı arasında uzun dönemde ilişki vardır.
Erdoğan (2008)	Türkiye (1950-2005)	Johansen eş bütünleşme analizi, Granger nedensellik	Bütçe açıklarından cari açılara doğru bir ilişki vardır.

		testi	
Aksu ve Başar (2009)	Türkiye (1994:9-2008:9)	Sınır testi	Bütçe açıkları cari açıklara sebep olmaktadır.
Tunçsiper ve Sürekçi (2011)	Türkiye (1987:1-2007:3)	VAR	İkiz açıklar ilişkisi yoktur.
Azgün (2012)	Türkiye (1980-2009)	VAR, Granger nedensellik testi, regresyon analizi	Bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişki vardır.
Kılavuz ve Dumrul (2012)	Türkiye (2006:1-2010:12)	Sınır testi, VAR, Granger nedensellik testi	İkiz açıklar ilişkisi sınır testine göre yoktur, VAR analizine göre vardır.
Uçal ve Bölükbaş (2013)	Türkiye (1996:1-2011:4)	Johansen eşbütünleşme analizi	Cari açıklardan bütçe açıklarına doğru negatif bir ilişki vardır.

Ek-2

ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM	YÖNTEM	SONUÇ
Darrat (1988)	ABD (1960:1-1984:4)	Granger nedensellik yöntemi	Bütçe açığı ve cari açık arasında karşılıklı nedensellik vardır.
Abell (1990)	ABD (1979:2-1985:2)	VAR	Bütçe açıkları cari açıkları faiz oranı ve döviz kuru aktarım mekanizmalarıyla dolaylı olarak etkilemektedir.
Enders ve Lee (1990)	ABD (1947:3-1987:1)	VAR	Ricardocu denklik hipotezi geçerlidir.
Kearney ve Monadjemi (1990)	Avustralya, İngiltere, Kanada,Fransa,Almanya, İrlanda, İtalya, ABD (1972:1-1987:4)	VAR	Bütçe açığı ve cari açık arasında uzun dönemli bir ilişki yoktur.
Latif, Zaman ve DaCosta (1990)	ABD (1971:1-1983:3)	Granger nedensellik yöntemi	Bütçe açıkları cari açılara sebep olmaktadır.
Bachman (1992)	ABD (1974:1-1988:4)	VAR	İkiz açıklar ilişkisi geçerlidir.
Rahman ve	ABD (1946-1988)	Engle ve	Bütçe açığı ve cari

Mishra (1992)		Granger eş bütünleşme yöntemi	açık arasında nedensellik yoktur.
Rosensweig ve Tallman (1993)	ABD (1961:1-1989:4)	VAR	İkiz açıklar ilişkisi geçerlidir.
Ahmed ve Ansari (1994)	Kanada (1973-1991)	Granger ve Lee eş bütünleşme yöntemi, hata düzeltme modeli (ECM)	İkiz açıklar ilişkisi geçerlidir. Aynı zamanda cari açık üzerinde tasarruf-yatırım açığı da etkilidir.
Kasa (1994)	ABD (1950-1993), Japonya (1960-1992), Almanya (1968-1993)	VAR	ABD için ikiz açıklar ilişkisi Almanya ve Japonya'ya göre daha güçlüdür.
Mohammadi ve Skaggs (1996)	ABD (1973:1-1991:4)	VAR, VECM	Cari açık bütçe açığının temel bir belirleyicisidir.
Dibooğlu (1997)	ABD (1960:1-1994:4)	VAR, VECM	Bütçe açığı cari açığı belirleyen faktörlerden biridir.
Anoruo ve Ramchander (1998)	Hindistan (1957-1993), Endonezya (1970-1993), G.Kore (1967-1993), Malezya (1960-1993), Filipinler (1957-1993)	VAR	Malezya için iki yönlü nedensellik vardır. Endonezya, G.Kore ve Filipinler'de bütçe

			açıklarının cari açıklardan etkilenmesi Malezya ve Hindistan'a göre daha hızlıdır.
İslam (1998)	Brezilya (1973:1-1991:4)	Granger nedensellik yöntemi	Bütçe açığı ve cari açık arasında karşılıklı nedensellik vardır.
Normandin (1999)	ABD, Kanada (1950:2-1992:3)	VAR	Cari açık bütçe açığına sayısal olarak büyük anlamda tepki vermektedir.
Vamvoukas (1999)	Yunanistan (1948-1994)	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi, ECM, Granger nedensellik yöntemi	Bütçe açıklarından cari açılara doğru tek yönlü ilişki vardır.
Kulkarni ve Erickson (2001)	Meksika, Hindistan, Pakistan (1979-1996)	Granger nedensellik yöntemi	Hindistan için ikiz açıklar geçerlidir. Meksika için çift yönlü olarak nedensellik yoktur. Pakistan

			için cari işlemler hedeflemesi vardır.
Kaufmann vd. (2002)	Avusturya (1976:1-1998:4)	VAR, VECM	İkiz açıklar ilişkisi yoktur.
Leachman ve Francis (2002)	ABD (1948:1-1973:4), (1974:1-1992:2)	Eş bütünleşme ve çoklu bütünleşme yöntemi, ECM	1948:1-1973:4 döneminde ikiz açıklar geçersizdir. 1974:1-1992:2 döneminde ikiz açıklar ilişkisi geçerlidir.
Fidrmuch (2003)	Avustralya (1970:1-2001:4), Avusturya (1970:1-2001:4), Bulgaristan (1994:1-2001:4), Kanada (1970:1-2001:4), Çek Cumhuriyeti (1993:1-2002:2), Estonya (1993:1-2002:2), Finlandiya (1970:1-2001:4), Fransa (1970:1-2001:4), Almanya (1970:1-2001:4), Macaristan (1991:1, 2002:2), G.Kore (1970:1-2002:4), Meksika (1981:1-2002:4), Hollanda (1977:1-	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi	İkiz açıklar ilişkisi yoktur.

	2001:4), Polonya (1993:1-2002:3), Slovakya (1993:1-2002:2), İspanya (1970:1-2001:4), İngiltere (1970:1-2002:1), ABD (1970:1-2002:1)		
Kouassi vd. (2004)	Avustralya, Avusturya, Kanada, Fransa, İtalya, Hollanda, Yeni Zelanda, İsveç, İngiltere, ABD, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Hindistan, İsrail, G.Kore, Malezya, Singapur, Tayland, Güney Amerika ülkeleri (1969-1998)	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi, Granger nedensellik yöntemi	Gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre ikiz açıklar ilişkisi daha güçlüdür.
Baharumshah ve Lau (2005)	Malezya, Singapur, Tayland, Endonezya, G.Kore, Myanmar, Nepal, Sri Lanka, Filipinler (1980-2001)	Panel VAR	Bütçe açığı ve cari açık arasında çift yönlü bir nedensellik vardır.
Baharumshah vd. (2006)	Endonezya (1976:1-2000:4), Malezya (1976:1-1998:2), Filipinler (1976:1-2000:4), Tayland (1976:1-2000:4)	VAR	Güneydoğu Asya Birliği ülkeleri için yapılan bu çalışmada bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkiler ülkeler arasında farklılıklar ortaya

			koymaktadır.
Corsetti ve Müller (2006)	ABD (1979:1-2005:3), Kanada (1979:1-2005:2), İngiltere (1979:1-2005:2), Avustralya (1979:1-2004:2)	VAR	ABD ve Avustralya için ikiz açıklar ilişkisinin geçerliliği çok azken, İngiltere ve Kanada için ikiz açıklar ilişkisi geçerlidir.
Hashemzadeh ve Wilson (2006)	Mısır (1984-1998), İran (1982-2000), Ürdün (1987-2001), Kuveyt (1977-2001), Fas (1977-2003), Umman (1977-2001), Suriye (1979-1999), Türkiye (1989-2000), Yemen (1992-1999)	VAR	İkiz açıklar ilişkisinin durumu ülkelere göre farklı durumdadır.
Kim ve Kim (2006)	G.Kore (1970-2003)	Granger nedensellik yöntemi	Cari işlemler dengesinden bütçe dengesine doğru nedensellik vardır.
Onafowora ve Owoye (2006)	Nijerya (1970-2001)	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi, vektör hata	İkiz açıklar ilişkisi yoktur.

		düzeltilme modeli (VECM), Granger nedensellik yöntemi	
Papadogonas ve Stournaras (2006)	Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Portekiz, İngiltere (1970-2003)	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi	İkiz açıklar ilişkisi oldukça zayıftır.
Salvatore (2006)	G7 Ülkeleri (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada) (1973-2005)	Mundell-Fleming modeli	Tüm G7 ülkeleri için bütçe açıkları ile cari açıklar arasında ilişki vardır.
Gürkan Yay ve Taştan (2007)	ABD (1973:1-2005:4), Arjantin (1976:1-2005:2), Brezilya (1975:1-2005:4), Meksika (1980:1-2005:4), Güney Kore (1976:1-2000:3), Filipinler (1977:1-2004:4), Tayland (1976:1-2003:4), Türkiye (1985:1-2005:12)	Granger nedensellik testi, varyans ayrıştırma analizi	Ülkelere ve dönemlere göre farklı sonuçlar elde edilmiştir.
Mukhtar vd. (2007)	Pakistan (1975-2005)	Engle ve Granger eş bütünleşme	İkiz açıklar ilişkisi vardır.

		yöntemi, Granger nedensellik yöntemi	
Beetsma vd. (2008)	AB ülkeleri (1970-2004)	Panel VAR	İkiz açıklar ilişkisi vardır.
Kim ve Roubini (2008)	ABD (1973:1-2004:1)	VAR	Bütçe açıklarından cari açıklara doğru bir ilişki vardır.
Marinheiro (2008)	Mısır (1974-2004)	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi, VECM, Granger nedensellik yöntemi	Nedensellik cari açıktan bütçe açığına doğrudur. İkiz açıklar ilişkisi geçersizdir.
Daly ve Siddiki (2009)	Avusturya (1960-1994), Avustralya (1960-1997), Belçika (1960-1998), Kanada (1960-2000), Danimarka (1960-1999), Finlandiya (1960-1998), Fransa (1960-1997), Almanya (1960-1998), Yunanistan (1961-1999), İzlanda (1960-2000), İrlanda (1960-1999),	Granger nedensellik testi	13 ülke için bütçe açığı ve cari açık arasında uzun dönem ilişki vardır.

	İtalya (1960-1998), Japonya (1970-1993), Lüksemburg (1973-1997), Hollanda (1960-1998), Yeni Zelanda (1960-2000), Norveç (1960-1998), Portekiz (1970-1998), İspanya (1962-1998), İsveç (1960-2000), İsviçre (1960-2000), İngiltere (1960-1999), ABD (1960-2000)		
Katırcıoğlu vd. (2009)	Bahamalar, Barbados, Komorolar, Dominik, Fiji, Grenada, Kıbrıs, İzlanda, Malta, Morityus, Papua Yeni Gine, Dominik Cumhuriyeti, Haiti, Santa Lucia, Solomon Adaları, Sri Lanka, Saint Vincent ve Grenadinler, Seyşeller, Madagaskar, Maldivler, Tonga, Trinidad ve Tobago, Vanuatu, Yeni Zelanda (1970-2004)	Granger nedensellik yöntemi, blok dışsal Wald test	Cari açıktan bütçe açığına doğru nedensellik vardır.
Rault ve Afonso (2009)	AB ülkeleri, Avustralya, Kanada, İzlanda, Japonya, G.Kore, Meksika, Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre, Türkiye, ABD (1970-	Panel Granger nedensellik yöntemi	Bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişki ülkelere göre farklılık göstermektedir.

	2007)		
Siddiqui (2009)	Pakistan (1976-2008)	VAR	Cari açıklar bütçe açıklarını etkilemektedir.
Barışık ve Kesikoğlu (2010)	Güney Afrika, Çin, Endonezya, Hindistan, İsrail, Kolombiya, Macaristan, Meksika, Mısır, Peru, Tayland, Türkiye (1991-2007)	Panel birim kök ve panel nedensellik yöntemi	İkiz açıklar ilişkisi vardır.
Datta ve Mukhopadhyay (2010)	Maldivler (1979-2003)	Engle ve Granger eş bütünleşme yöntemi, Granger nedensellik yöntemi	Ricardocu denklik teoremi geçerlidir.
Holmes (2010)	ABD (1960:1-2007:4)	Birim kök testleri	İkiz açıklar ilişkisi vardır.
Lau vd. (2010)	Endonezya, G.Kore, Malezya, Filipinler, Tayland (1976:1-1997:2), (1997:3-2008:1)	Johansen maksimum olabilirlik eş bütünleşme yöntemi, Granger nedensellik yöntemi	İkiz açıklar ilişkisi ülkelere ve dönemlere göre farklılıklar göstermektedir.
Deveci ve	ABD, Türkiye (2000:2-	Eşbütünleşme	ABD için ikiz

Değirmen (2011)	2010:4)	analizi, Granger nedensellik testi	açıklar ilişkisi vardır. Türkiye için net bir sonuç yoktur.
Efremidze ve Tomohara (2011)	Cezayir, Arjantin, Bangladeş, Botswana, Brezilya, Bulgaristan, Şili, Çin, Kolombiya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır, Hong Kong, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Ürdün, Güney Kore, Malezya, Meksika, Fas, Nijerya, Pakistan, Panama, Peru, Filipinler, Polonya, Katar, Romanya, Rusya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Singapur, Sri Lanka, Suriye, Tayvan, Tayland, Türkiye, Uruguay, Venezuela, Zimbabve (1970-2004)	Birim kök testleri	İkiz açıklar ilişkisinin yüksek olduğu ülkelerde ani durgunluklar daha çok meydana gelmektedir. İkiz açıklar ilişkisinin olma olasılığı eskiye göre düşüş göstermektedir.
Kalou ve Paleologou (2012)	Yunanistan (1960-2007)	VECM, Granger nedensellik testi	Cari açıklardan bütçe açıklarına doğru ilişki vardır.
Ratha (2012)	Hindistan (1998-2009)	Sınır testi	Kısa dönemde ikiz

			açıklar ilişkisi vardır.
Forte ve Magazzino (2013)	33 Avrupa ülkesi (1970-2010)	Birim kök testleri, Granger nedensellik testi	Yüksek açık veren ülkeler için açıklar arasında uzun dönemde ilişki vardır.
Nargeleçekenler ve Giray (2013)	OECD ülkeleri (1990-2007)	Panel eşbütünleşme yöntemi	Uzun dönemde ikiz açıklar ilişkisi vardır.
Saysombath ve Kyophilavong (2013)	Laos (1980-2010)	Granger nedensellik testi, VECM	İkiz açıklar ilişkisi vardır.

Ek-3

	Bütçe Gelirleri (Bin TL)	Bütçe Giderleri (Bin TL)	Bütçe Dengesi (Bin TL)	Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)
1970	35	35	0	-171
1971	43	49	-6	-109
1972	54	54	0	-8
1973	65	68	-3	484
1974	78	82	-4	-719
1975	119	120	-1	-1.648
1976	158	162	-4	-2.029
1977	236	248	-12	-3.140
1978	338	362	-24	-1.265
1979	573	633	-60	-1.413
1980	988	1.148	-160	-3.408
1981	1.536	1.633	-97	-1.936
1982	1.622	1.765	-143	-952
1983	2.696	2.915	-219	-1.923
1984	3.770	4.278	-508	-1.439
1985	5.980	6.493	-513	-1.013
1986	7.154	8.311	-1157	-1.465
1987	10.445	12.791	-2346	-806
1988	17.587	21.446	-3859	1.596
1989	31.369	38.871	-7502	938
1990	56.573	68.355	-11782	-2.625
1991	99.085	132.401	-33316	250
1992	178.070	225.398	-47328	-974
1993	357.333	490.438	-133105	-6.433
1994	751.615	902.454	-150839	2.631
1995	1.409.250	1.724.194	-314944	-2.339
1996	2.727.958	3.961.308	-1233350	-2.437
1997	5.815.099	8.050.252	-2235153	-2.638
1998	11.811.065	15.614.441	-3803376	2.000
1999	18.933.065	28.084.685	-9151620	-925
2000	33.440.143	46.705.028	-13264885	-9.920
2001	51.542.970	80.579.065	-29036095	3.760
2002	75.592.324	115.682.350	-40090026	-626
2003	100.250.427	140.454.842	-40204415	-7.515
2004	110.720.859	141.020.860	-30300001	-14.431
2005	137.980.944	146.097.573	-8116629	-22.309

2006	173.483.430	178.126.033	-4642603	-32.249
2007	190.359.773	204.067.683	-13707910	-38.434
2008	209.598.472	227.030.562	-17432090	-41.959
2009	215.458.341	268.219.185	-52760844	-13.991
2010	254.277.435	294.358.724	-40081289	-45.447
2011	296.823.602	314.606.792	-17783190	-75.092
2012	332.474.895	361.886.686	-29411791	-47.750

KAYNAKÇA

ABELL, J.D. (1990), “Twin Deficits During the 1980s: An Empirical Investigation”, *Journal of Macroeconomics*, Cilt: 12, Sayı: 1, 81-96.

ABU-BADER, S. (2003), “Government Expenditures, Military Spending and Economic Growth: Causality Evidence from Egypt, Israel and Syria”, Ben-Gurion University of the Negev Working Paper, No: 63.

AHMED, S.M., ANSARI, M.I. (1994), “A Tale of Two Deficits: An Empirical Investigation for Canada”, *The International Trade Journal*, Cilt: 8, Sayı: 4, 483-503.

AKBOSTANCI, E., TUNÇ, G.İ. (2002), “Turkish Twin Deficits: An Error Correction Model of Trade Balance”, *ERC Working Papers in Economics*, 01/06, May, 1-18.

AKLAN, N.A. (1999), “Bütçe Açıklarının Finansman Yöntemlerinin Etkinliği”, *Maliye Yazıları Dergisi*, Temmuz-Eylül 1999.

AKSU, H., BAŞAR, S. (2005), “İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye Açısından Araştırılması”, *İktisat İşletme ve Finans*, Cilt: 20, Sayı: 234, 109-114.

AKSU, H., BAŞAR, S. (2009), “Türkiye için İkiz Açıklar Hipotezinin Tahmini: Bir Sınır Testi Yaklaşımı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 64, Sayı: 4.

ALPAR, C., ONGUN, T. (1987), “Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Özel Kuruluşlar: Azgelişmiş Ülkeler Yönünden Değerlendirmesi”, Erişim Tarihi: 24.11.2013 <http://www.tek.org.tr>

ANORUO, E., RAMCHANDER, S. (1998), “Current Account and Fiscal Deficits: Evidence from Five Developing Economies of Asia”, *Journal of Asian Economics*, Cilt: 9, Sayı: 3, 487-501.

ASLAN, H. (1997), *Enflasyonist Finansman Politikası*, Ak-Bil Yayıncılık, Bursa.

ATİYAS, I., GÜNDÜZ, Y.B., EMİL, F., ERDEM, C.M., ÖZGÜN, D.B. (1999), “Fiscal Adjustment in Turkey: The Role of Quasi-Fiscal Activities and Institutional Reform”, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi, Ankara, 10.

AY, A., KARAÇOR, Z., MUCUK, M., ERDOĞAN, S. (2004), “Bütçe Açığı-Cari İşlemler Açığı Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (1992-2003)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 75-82.

AZGÜN, S. (2012), “Twin Deficits Hypothesis: Evidence from the Turkish Economy”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 189-196.

BABAOĞLU, B. (2005), “Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi Sürdürülebilirliği”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara.

BACHMAN, D.D. (1992), “Why is the Current Account Deficit So Large? Evidence from Vector Autoregressions”, *Southern Economic Journal*, Cilt: 59, Sayı: 2, 232-240.

BAHARUMSHAH, A.Z, LAU, E. (2005), “Budget and Current Account Deficits in SEACEN Countries: Evidence Based on the Panel Approach”, *International Finance 0504002*, 1-34.

BAHARUMSHAH, A.Z., LAU, E., KHALID, A. (2006), “Testing Twin Deficits Hypothesis Using VARs and Variance Decomposition”, *Journal of the Asia Pacific Economy*, Cilt: 11, Sayı: 3, 331-354.

BAL, H. (2001), *Uluslararası Finansman, Dış Borç Yönetimi ve Türkiye*, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 222, İstanbul.

BARIŞIK, S., KESİKOĞLU, F. (2010), “Makroekonomik Değişken Olarak Bütçe Açığı-Cari Açık İlişkisi: Gelişmekte Olan Piyasalar Örneği”, *İktisat İşletme ve Finans*, Cilt: 25, 109-127.

BARRO, R.J. (1974), “Are Government Bonds Net Wealth?”, *Journal of Political Economy*, Cilt: 82, 1095-1117.

BARRO, R.J. (1979), “On the Determination of the Public Debt”, *Journal of Political Economy*, Cilt: 87, 940-971.

BARRO, R.J. (1989), “The Ricardian Approach to Budget Deficits”, *Journal of Economic Perspectives*, Cilt: 3, 37-54.

BAŞAR, S. (1999), “Türkiye’de Bütçe ve Dış Ticaret Açıkları”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

BEETSMA, R., GIULIODORI, M., KLAASSEN, F. (2008), “The Effects of Public Spending on Trade Balances in the European Union”, *Journal of the European Economic Association*, Cilt: 6, Sayı: 2, 1-25.

BERNHEIM, B.D. (1989), “A Neoclassical Perspective on Budget Deficits”, *The Journal of Economic Perspectives*, Cilt: 3, 55-72.

BİLGİLİ, E., BİLGİLİ, F. (1998), “Bütçe Açığının Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkileri: Teori ve Uygulama”, *İktisat İşletme ve Finans*, Sayı: 146, 4-16.

BİLMAN, M.E., ERGUN, T. (2004), “İkiz Açıklar Olgusu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BLEJER, M.I., CHEASTY, A. (1992), “The Measurement of Fiscal Deficits: Analytical and Methodological Issues”, *Journal of Economic Literature*, Vol: 29, No: 4.

BOZKURT, H. (2007), *Zaman Serileri Analizi*, Ekin Kitabevi, Bursa.

BREITUNG, J., CANDELON, B. (2006), “Testing for Short and Long-Run Causality: A Frequency Domain Approach”, *Journal of Econometrics*, Sayı: 12, 363-378.

CHOUDHRY, N.N. (1990), “Fiscal Revenue and Inflationary Finance”, IMF Working Paper, No: 48.

CİNER, Ç. (2011), “Eurocurrency Interest Rate Linkages: A Frequency Domain Analysis”, *International Review of Economic and Finance*, Sayı: 20, 498-505.

CORSETTI, G., MULLER, G.J. (2006), “Twin Deficits: Squaring Theory, Evidence and Common Sense”, *Economic Policy*, 597-638.

ÇELEBİER, N. (1985), “Türkiye’de Konsolide Devlet Bütçesinin Finansmanı (1965-1985)”, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.

ÇELİK, S., DENİZ, P., EKEN, S. (2008), “Eşbütünleşme Analiziyle Altı Gelişmekte Olan Ülke İçin İkiz Açıklar Hipotezi”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir.

ÇİL YAVUZ, N. (2006), “Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 162-171.

DALY, V., SIDDIKI, J.U. (2009), “The Twin Deficits in OECD Countries: Cointegration Analysis with Regime Shifts”, *Applied Economics Letter*, Sayı: 16, 1155-1164.

DARRAT, D.A. (1988), “Have Large Budget Deficits Caused Rising Trade Deficits?”, *Southern Economic Journal*, Cilt: 54, 879-887.

DATTA, K., MUKHOPADHYAY, C.K. (2010), “Twin Deficits Phenomenon in Maldives: Spectral and Time Domain Analysis of Time Series”, *The IUP Journal of Applied Economics*, Cilt: 9, Sayı: 2, 98-125.

DEMİR, O. (2001), “Türkiye’de Kamu Açıkları ve Artış Sebepleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2.

DEVECİ, T.T., DEĞİRMEN, S. (2011), “İkiz Açık İlişkisi Kriz Öncü Göstergelerini Etkiler mi? 2008 Küresel Krizi Işığında ABD ve Türkiye Analizi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-15.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2004), *Çalışma Grubu Raporları-I*, İzmir: 2004 Türkiye İktisat Kongresi.

DICKEY, D.A., FULLER, W.A. (1979), “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root”, *Journal of the American Statistical Association*, 74, 427-431.

DICKEY, D.A., FULLER, W.A. (1981), “Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root”, *Econometrica*, Sayı: 49, 1057-1072.

DİBOOĞLU, S. (1997), “Accounting for US Current Account Deficits: An Empirical Investigation”, *Applied Economics*, Cilt: 29, 787-793.

DORNBUSCH, R., FİSCHER, S. (1994), *Macroeconomics*, 6. Baskı, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

EFREMİDZE, L., TOMOHARA, A. (2011), “Have the Implications of Twin Deficits Changed?: Sudden Stops over Decades”, *International Atlantic Economic Society*, Sayı: 17, 66-76.

EGELİ, H. (2002), “Mali Açıkların Ölçümüne Yönelik Bazı Gözlemler ve Bu Konuda Geliştirilmiş Alternatif Açık Ölçüleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 3.

EĞİLMEZ, M. (1993), “Bütçe Gerçekçiliğinin Ölçülmesi ve Bütçe Sapmalarının Hazine’nin Borçlanma Faizleri Üzerindeki Etkisi”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 88.

EISNER, R. (1989), "Budget Deficits: Rhetoric and Reality", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol: 3, No: 2, 78.

EKER, A., ALTAY, A., SAKAL, M. (1997), *Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler)*, 2. Baskı, Takav Matbaası, İzmir.

ELLIOT, G., ROTHENBERG, T., JSTOCK, J.H. (1996), "Efficient Tests for an Autoregressive Unit Root" *Econometrica*, 64, 813-836.

ENDERS, W., LEE, B.S. (1990), "Current Account and Budget Deficits: Twins or Distant Cousins?", *The Review of Economic and Statistics*, Cilt: 72, Sayı: 3, 373-381.

ERDEM, M. (1996), *Devlet Borçları*, Ekin Kitabevi, Bursa.

ERDİNÇ, Z. (2008), "İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye’de 1950-2005 Yılları Arasında Eşbütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Testi ile İncelenmesi" *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 209-222.

ERGİNAY, A. (1988) *Vergi Hukuku, İlkeler-Vergi Tekniği Türk Vergi Sistemi*, 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

ERKİLİÇ, S. (2006), "Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri", Uzmanlık Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, Kasım, Ankara.

FIDRMUCH, J. (2003), "The Feldstein-Horioka Puzzle and Twin Deficits in Selected Countries", *Economics of Planning*, Cilt: 36, 135-152.

FORTE, F., MAGAZZINO, C. (2013), "Twin Deficits in the European Countries", *International Atlantic Economic Society*, Sayı: 19, 289-310.

GEWEKE, J. (1982), "Measurement of Linear Dependence and Feedback between Multiple Time Series", *Journal of the American Statistical Association*, Sayı: 77, 304-313.

GOTTSCALK, S., PETERS, W. (2003), “Redistributive Taxation in the Era of Globalization”, Erişim Tarihi: 20.08.2013

<http://www.zei.de/download/Foederalismus/Gottschalk-Peters2003.PDF>

GUJARATI, D.N., PORTER, D.C. (2009), *Basic Econometrics*, 5. Baskı, McGraw Hill, Boston.

GÖK, B., ALTAY, O. (2006), “Türkiye’de İkiz Açıklar Hipotezi: 1989-2005”, *Tisk Akademi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Ankara.

GÜNAYDIN, İ. (2004), “Bütçe Açıkları Enflasyonist midir? Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1.

GÜRKAN YAY, G., TASTAN, H. (2007), “İkiz Açıklar Olgusu: Frekans Alanında Nedensellik Yaklaşımı”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 37, 87-111.

HASHEMZADEH, N., WILSON, L. (2006), “The Dynamics of Current Account and Budget Deficits in Selected Countries in Middle East and North Africa”, *International Research Journal of Finance and Economics*, Cilt: 5, 111-129.

HOLMES, M.J. (2010), “A reassessment of the Twin Deficits Relationship”, *Applied Economic Letters*, Sayı: 17, 1209-1212.

HOSOYA, Y. (1991), “The Decomposition and Measurement of the Interdependence between Second-Order Stationary Process”, *Probability Theory and Related Fields*, Sayı: 88, 429-444.

IŞIK, A., KADİR, V. (2005), *Devlet Borçları*, Ekin Kitabevi, Bursa.

IŞIK, N., ACAR, M. (2003), “Kayıtdışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yararları ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21.

İNANDIM, Ş. (2005), *Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ile Reel Döviz Kuru Etkileşimi: Türkiye Örneği*, TCMB Yayınları, Ankara.

İNSEL, A., SUNGUR, N. (2003), “Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği-1989:III-1999:IV”, Erişim Tarihi: 31.01.2014, <http://www.tek.org.tr>

İSLAM, M.F. (1998), “Brazil’s Twin Deficits: An Empirical Examination”, *Atlantic Economic Journal*, Cilt: 26, Sayı: 2, 121-129.

KALOU, S., PALEOLOGOU, S-M. (2012), “The Twin Deficits Hypothesis: Revisiting an EMU Country”, *Journal of Policy Modeling*, Sayı: 34, 230-241.

KARLUK, R. (2001), *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı*, TCMB Yayınları, Ankara.

KASA, K. (1994), “Finite Horizons and the Twin Deficits”, *Economic Review*, Federal Reserve Bank of San Francisco, 3, 19-28.

KASMAN, A., TURGUTLU, E., KONYALI, G. (2005), “Cari Açık Büyümenin mi Aşırı Değerli TL’nin mi Sonucudur?”, *İktisat İşletme ve Finans*, Cilt: 20, Sayı: 233, 88-98.

KATIRCIOĞLU, S.T., FETHİ, S., FETHİ, M.D. (2009), “Twin Deficits Phenomenon in Small Islands: An Empirical Investigation by Panel Data Analysis”, *Applied Economics Letters*, Cilt: 16, Sayı: 15, 1569-1573.

KAUFMANN, S., SCHARLER, J., WINCKLER, G. (2002), “The Austrian Current Account Deficit: Driven by Twin Deficits or by Intertemporal Expenditure Allocation?”, *Empirical Economics*, Sayı: 27, 529-542.

KEARNEY, C., MONADJEMI, M. (1990), “Fiscal Policy and Current Account Performance: International Evidence on the Twin Deficits”, Erişim Tarihi: 11.12.2013 <http://www.sciencedirect.com>

KESKİN, N., YILMAZ, T. (2006), “İkiz Açıklar Hipotezi: Koentegrasyon ve Nedensellik Analizi Bağlamında Türkiye Örneği”, Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Tartışma Tebliğleri, No: 3.

KILAVUZ, E., DUMRUL, Y. (2012), “İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliği: Teori ve Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 4, 239-258.

KIM, C-H., KIM, D. (2006), “Does Korea Have Twin Deficits?”, *Applied Economic Letters*, Cilt: 13, 675-680.

KIM, S., ROUBINI, N. (2008), “Twin Deficits or Twin Divergence? Fiscal Policy, Current Account and Real Exchange Rate in the US”, *Journal of International Economics*, Sayı: 74, 263-383.

KOLESNICHENKO, A. (2001), “Measurement of the Fiscal Imbalance in a Transition Economy: The Case of Ukraine”, Erişim Tarihi: 23.02.2014 <http://www.eerc.kiev.ua>

KOUASSI, E., MOUGOUE, M., KYMN, K.O. (2003), “Causality Tests of the Relationship between the Deficits”, *Empirical Economics*, Cilt: 29, 503-525.

KULKARNI, K.G., ERICKSON, E.L. (2001), “Twin Deficits Revisited: Evidence from India, Pakistan, Mexico”, *The Journal of Applied Business Research*, Cilt: 17, Sayı: 2, 97-100.

KUŞTEPELİ, Y.R. (2001), “An Empirical Investigation of the Feldstain Chain for Turkey”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 99-108.

KUTLAR, A., DOĞANOĞLU, F. (2001), “Türkiye’de 1980 Sonrası Yolsuzluklar, Kamu Yatırımları ve Büyüme Üzerine Bir Ekonometrik Çalışma” Erişim Tarihi: 30.04.2014 <http://www.idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil5.htm>

KUTLAR, A., ŞİMŞEK, M. (2001), “Türkiye’de Bütçe Açıklarının Dış Ticaret Açığına Etkileri, Ekonometrik Bir Yaklaşım: 1984(4)-2000(2)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, 1-13.

LATİF-ZAMAN, N., DACOSTA, M.N. (1990), “The Budget Deficit and the Trade Deficit: Insights into This Relationship”, *Eastern Economic Journal*, Cilt: 16, Sayı: 4, 349-354.

LAU, E., ABU, M.S., PUAH, C-H. (2010), “Revival of the Twin deficits in Asian Crisis-Affected Countries”, *Economic Issues*, 15.

LEACHMAN, L.L., FRANCIS, B. (2002), “Twin Deficits: Apparition or Reality?”, *Applied Economics*, Cilt: 34, 1121-1132.

LEE, J., STRAZICICH, M. (2003), “Minimum LM Unit Root Test with Two Structural Breaks”, *Review of Economics and Statistics*, 1082-1089.

LEE, J., STRAZICICH, M. (2004), “Minimum LM Unit Root Test with One Structural Breaks”, *Apalachian State University Working Papers*, No: 4-17, 1-17.

MADDALA, G.S. (1992), *Introduction to Econometrics*, 2. Baskı, Macmillan Publishing Company.

MANKIW, N.G. (2002), *Macroeconomics*, 5. Baskı, Worth Publishers, New York.

MARINHEIRO, C.F. (2008), “Ricardian Equivalence, Twin Deficits and the Feldstein-Horioka Puzzle in Egypt”, *Journal of Policy Modeling*, Cilt: 30, 1041-1056.

MINTZ, A., HICKS, A. (1984), “Military Keynesianism in the United States: 1949-1976: Disaggregating Military Expenditures and Their Determination”, *The American Journal of Sociology*, Vol: 90, No: 2.

MOCERO, D.N., WINOGRAD, C. (2006), “Real Exchange Rate Volatility and Exports: Argentina Perspectives”, Erişim Tarihi: 23.04.2014 <http://www10.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2012/11126a12.pdf>

MOHAMMADI, H., SKAGGS, N.T. (1996), “US Fiscal Policy and Trade Deficits: A Broad Perspective”, *Southern Economic Journal*, Cilt: 62, Sayı: 3, 675-689.

MUKHTAR, T., ZAKARIA, M., AHMED, M. (2007), “An Empirical Investigation for the Twin Deficits Hypothesis in Pakistan”, *Journal of Economic Cooperation*, Cilt: 28, Sayı: 4, 63-80.

NARGELEÇEKENLER, M., GİRAY, F. (2013), “Assessing the Twin Deficits Hypothesis in Selected OECD Countries: An Empirical Investigation”, *Business and Economics Research Journal*, Cilt: 4, Sayı: 4, 1-23.

NORMANDIN, M. (1999), “Budget Deficit Persistence and the Twin Deficits Hypothesis”, *Journal of International Economics*, Cilt: 49, 171-193.

OBSTFELD, M., ROGOFF, K.S. (1994), “The Intertemporal Approach to the Current Account”, NBER Working Paper, No: 4893.

ONAFOWORA, O.A., OWOYE, O. (2006), “An Empirical Investigation of Budget and Trade Deficits: The Case of Nigeria”, *The Journal of Developing Areas*, Cilt: 39, Sayı: 2, 153-174.

ÖNDER, İ., KİRMANOĞLU, H. (1996), “Kamu Açıklarının Tanımlanması, Ölçümü ve Etkileri”, Kamu Kesimi Finansman Açıkları X. Türkiye Maliye Sempozyumu, 14-18 Mayıs, 39.

ÖNER, S. (2005), “Yolsuzluk Olgusuna Siyaset Bilimi Çerçevesinden Bir Bakış”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 57.

ÖZDİL, T. (2003), “Orta Asya ve Türkiye’de Yabancı Sermaye” Erişim Tarihi: 27.12.2013 <http://www.tdcif.org>

ÖZSEMERÇİ, K. (2003), *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*, Sayıştay Yayınları, Ankara.

ÖZSOYLU, A.F. (1996), *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

PAPADOGONAS, T., STOURNARAS, Y. (2006), “Twin Deficits and Financial Integration in EU Member-States”, *Journal of Policy Modeling*, Cilt: 28, 595-602.

PEKER, A. (1997), “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri”, Erişim Tarihi: 12.03.2014, <http://www.tcmb.gov.tr>

PHILLIPS, P.C.B., PIERRE, P. (1988), “Testin for Unit Roots in Time Series Regression”, *Biometrika*, 75, 335-346.

PINAR, A. (2006), *Maliye Politikaları Teori ve Uygulama*, Naturel Yayıncılık, Ankara.

PLIHON, D. (1995), *Döviz Kurları*, Çev. BOLAK, M., İletişim Yayınları, İstanbul.

RAHMAN, M., MISHRA, B. (1992), “Cointegration of US Budget and Current Account Deficits: Twins or Strangers?”, *Journal of Economics and Finance*, Cilt: 16, Sayı: 2, 119-127.

RATHA, A. (2012), “Twin Deficits or Distant Cousins? Evidence from India”, *South Asia Economic Journal*, Cilt: 13, Sayı: 1, 51-68.

RAULT, C., AFONSO, A. (2009), “Bootstrap Panel Granger Causality between Government Budget and External Deficits fort the EU”, *Economics Bulletin*, Cilt: 29, Sayı: 2, 1-17.

REDZEPAGIC, S., LLORCA, M. (2007), “Does Politics Matter in the Conduct of Fiscal Policy? Political Determinants of the Fiscal Sustainability:

Evidence from Seven Individual Central and Eastern European Countries (CEEC)", *Panaeconomicus*, 4.

ROMER, D. (2004), *Advanced Macroeconomics*, 2. Baskı, McGraw Hill, Boston.

ROSENSWEIG, J.A., TALLMAN, E.W. (1993), "Fiscal Policy and Trade Adjustment: Are the Deficit Really Twins?", *Economic Inquiry*, Cilt: 31, 580-594.

SALEH, A.S. (2003), "The Budget Deficit and Economic Performance: A Survey", University of Wollongong-Faculty of Commerce, Economics Working Paper Series, No: 03/12, 1-15.

SALVATORE, D. (2006), "Twin Deficits in the G-7 Countries and Global Structural Imbalances", *Journal of Policy Modeling*, Cilt: 28, 701-712.

SARGENT, T.J., WALLACE, N. (1981), "Some Unpleasant Monetarist Arithmetic", *Quarterly Review*, Federal Reserve Bank of Minneapolis, No: 5, 1-18.

SAYSOMBATH, P., KYOPHILAVONG, P. (2013), "Twin Deficits in the Lao PDR: An Empirical Study", *International Business and Management*, Cilt: 7, Sayı: 1, 62-68.

SEVER, E., DEMİR, M. (2007), "Türkiye'de Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişkilerin VAR Analizi ile İncelenmesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 47-63.

SEYİDOĞLU, H. (2001), *Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama*, 14.Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

SEYİDOĞLU, H. (2003), *Uluslararası Finans*, 4. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

SIDDIQUI, A.H. (2009), "Does Fiscal Deficit Influence Trade Deficit?", *Economic Review*, 7-8.

ŞEN, H., SAĞBAŞ, İ. (2004), *Bütçe Açıkları Teori ve Türkiye Uygulaması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TECER, M. (2003), *Türkiye Ekonomisi*, TODAİE Yayın No: 317, Ankara.

TEMURLENK, M.S., OLTULULAR, S. (2007), “Türkiye’nin Temel Makroekonomik Değişkenlerinin Bütünleşme Dereceleri Üzerine Bir Araştırma”, İnönü Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Kongresi, Malatya.

TİMUR, Y., BİLGİLİ, E. (2005), “Cari İşlemler ve Bütçe Açığı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Teori ve Uygulama”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

TUNÇSİPER, B., SÜREKÇİ, D. (2011), “Türkiye’de İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliğinin Zaman Serisi Analizi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 3, 103-120.

TUTAR, E. (2005), “Enflasyon Hedeflemesinin Önkoşulları: Türkiye’de Para Politikası Araçları ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) (1997), *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma*, İstanbul: Türk Sanayici ve İşadamları Derneği Yayın No: TÜSİAD-T/97-10/217.

TÜRK, İ. (1999), *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

UÇAL, H., BÖLÜKBAŞ, M. (2013), “The Role of Twin Deficits Problem in Sustainable Growth: An Econometric Analysis for Turkey”, *Journal of Economic and Social Studies*, Cilt: 3, Sayı: 2, 39-53.

UĞUR, A.A., KARATAY, P. (2009), “İkiz Açıklar Hipotezi: Teorik Çerçeve ve Hipoteze Yönelik Yaklaşımlar”, *Sosyoekonomi*, 2009-1, 101-122.

ULUSOY, A. (2004), *Maliye Politikası*, Üçyol Kültür Merkezi, Trabzon.

United Nations (2001), *World Public Sector Report Globalization and the State*, New York: A United Nations Publication No: ST/ESA/PAD/SER.26.

UTKULU, U. (2003), “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz mi? Koentegrasyon ve Nedensellik Bulguları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, 45-61.

ÜMİT, A.Ö., YILDIRIM, K. (2007), “Türkiye’de Bütçe Açığı ile Cari İşlemler Arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eylül 2007.

VAMVOUKAS, G.A. (1999), “The Twin Deficits Phenomenon: Evidence from Greece”, *Applied Economics*, Cilt: 31, 1093-1100.

YANIK, Y. (2006), “The Twin Deficits Hypothesis: An Empirical Investigation”, Middle East Technical University Graduate School of Social Sciences, Master Thesis, Ankara.

YILDIZ, H. (2005), *Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Seçkin Yayınları, Ankara.

YILMAZ, A. (1993), “Application of the Twin Deficits Hypothesis to the Turkish Case”, Graduate School for Economic and Social Sciences, Master Thesis, Bilkent University, Ankara.

YUMUŞAK, İ.G., ERARSLAN, C. (2005), “Yeni Ekonominin Maliye Politikaları Üzerindeki Etkileri ve Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği”, 4. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

YÜCEL, F., ATA, A.Y. (2003), “Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 12, 1-13.

ZENGİN, A. (2000), “İkiz Açıklar Hipotezi (Türkiye Uygulaması)”, *Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 39, 37-67.

ZIVOT, E., ANDREWS, D.W.K. (1992), “Further Evidence on the Great Cash, the Oil Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis”, *Journal of Business and Economic Statistics*, 10, 251-270.